

STORKIAAN

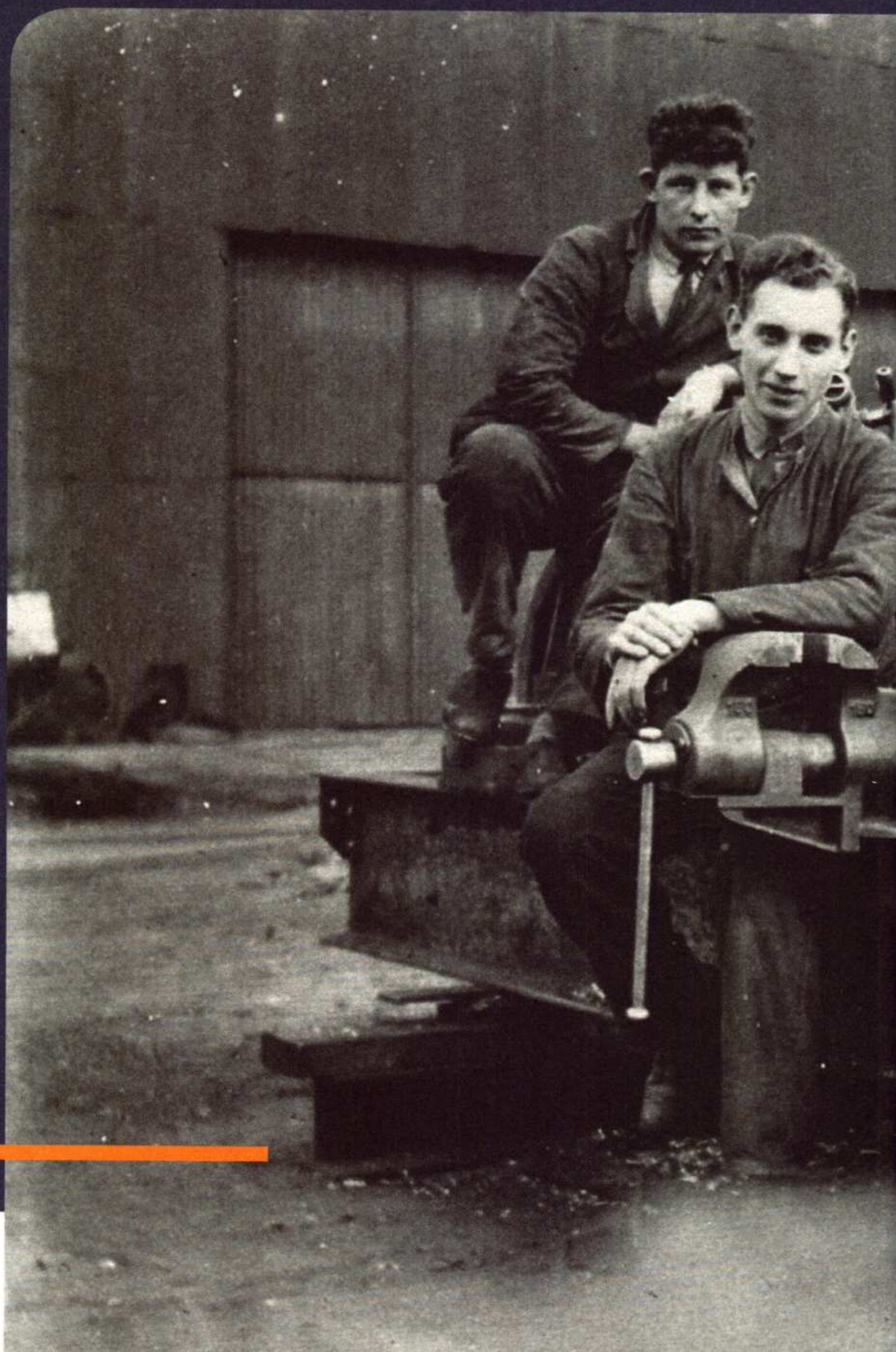
EEN LEVEN LANG

Marco Krijnsen

STORKIAAN

EEN LEVEN LANG

COLOFON

Tekst: Marco Krijnsen, www.marcokrijnsen.nl

Foto omslag: Fotoarchief Museum Hengelo

Druk: Lulof, experts in gedrukte communicatie

Eerste druk: augustus 2018

Verantwoording

Dit boek is verschenen in het kader van 150 jaar Stork in Hengelo, augustus 2018. De teksten zijn gebaseerd op interviews van schrijver Marco Krijnsen en op eerder verschenen artikelen in de volgende uitgaves: 'Naar Engeland' (Annemiek Lenferink) 'Het zout in de pap' (Rinus Scholten), periodiek Oald Hengel (dagboek Gerrit Hammink) en 'Kind van Storkianen' (Isis Zengerink).

Foto's:

Historisch Museum Hengelo, Agnes Booijink, Isis Zengerink, Marco Krijnsen, geïnterviewden.

Monument voor de Storkiaan

Wat was Hengelo geweest zonder Stork? En wat was Stork geweest zonder die kerels in hun blauwe overalls en alle andere werknemers?

Dit boek geeft een gezicht aan de onbekende mannen (en vrouwen) die het bedrijf groot hebben gemaakt. Hún bedrijf. Want zo was het. Stork was van hen. Stork zat in hun bloed, in hun DNA. Een gevoel dat werd doorgegeven van vader op zoon.

Het boek is de opmaat voor een blijvend eerbetoon aan de Storkiaan in de vorm van een monument. Niet een dood kunstwerk, maar een jaarlijks groeiende *Wall of Fame* met namen en foto's van Storkianen. Het idee is geïnspireerd op een project in Ulft. Daar staat op het Dru Industriepark een monument voor de arbeiders van de ijzergieterij annex emaillefabriek. Het wordt telkens uitgebreid met nieuwe namen en foto's van voormalig Dru-werknemers.

Zo gaat het straks ook in Hengelo. We ontrukken de Storkianen aan de vergetelheid en geven hen de plek die ze verdienen. Het Stork-monument is een ode aan hen. Het wordt de komende jaren gerealiseerd op het voormalige fabrieksterrein Hart van Zuid. Daarmee krijgt het boek (en het theaterstuk Stork!) een passend vervolg. De Storkiaan blijft altijd bestaan!

Marco Krijnsen
Hengelo, augustus 2018

▲ Jan Zengerink, in 1897 begonnen als wever in de weefgoederenfabriek van Stork.

Drie generaties Zengerink: van wever tot traceur

Werken bij Stork, het zit in de familie. Veel jonge mannen treden in de voetsporen van hun vader en zijn op hun beurt het voorbeeld voor hun eigen zonen. Zo gaat het ook bij de familie Zengerink uit Hengelo.

Stork is niet alleen metaal, maar ook textiel. In de bontweverij (de Koninklijke Weefgoederenfabriek), waarmee oprichter C.T. Stork zijn bedrijf in de negentiende eeuw begint, werkt Jans Zengerink. Deze wever woont met zijn gezin met zes kinderen aan de Cronjéstraat in Hengelo. In 1897, als zoon Jan 12 jaar is, komt de directeur van Stork persoonlijk langs. Of Jan wil komen werken in de fabriek? Het antwoord is 'ja'. Want in deze dagen zijn extra inkomsten meer dan welkom in een arbeidersgezin.

Twaalf weefgetouwen tegelijk

Vader en zoon Zengerink lopen elke dag samen naar de weefgoederenfabriek aan de Deldenerstraat. Jan begint eerst twee jaar in de spoelkamer en gaat daarna naar de weverij om het vak te leren. Geld krijgt hij er in eerste instantie niet voor, want hij is nog geen volleerd wever. Het werk achter de weefgetouwen is een verantwoordelijke en zware taak, die gepaard gaat met een hels kabaal. Vader Jans is de eerste wever die twaalf getouwen tegelijk bedient. Vakantie zit er niet in, wel drie betaalde verlofdagen. Maar wie op stukloon werkt, wordt niet doorbetaald. Dus wordt er zes dagen per week, 52 weken lang doorgewerkt. Oud word je er niet van: Jans overlijdt al op 44-jarige leeftijd aan pleuritis.

Zoon Jan houdt het maar liefst 53 jaar vol bij de KWF. Hij ziet het aantal

Wever Jans werkt

zes dagen lang

52 weken per jaar

in een hels kabaal

▲ *Veel Storkianen moesten in 1943 werken voor de Duitsers in Hannover.*

wevers krimpen van 700 naar 50. De arbeidsomstandigheden zijn niet best. Stork heeft weliswaar een Pensioenfonds met een Weduwen- en Wezenfonds, maar dat stelt in de praktijk minder voor dat het lijkt. Jan Zengerink, die actief is voor dit fonds, ziet op een bepaald moment dat een verslag mist van het Weduwe- en Wezenfonds. „Hoe zit dat?“, vraagt hij. Dan blijkt dat er niet is uitgekeerd en dat het kapitaal is gegroeid tot 50.000 gulden.

Oorlogsfabriek

Met Tonnie doet in 1933 de derde generatie Zengerink zijn intrede bij Stork. Hij begint op 14-jarige leeftijd als loopjongen bij de machinefabriek en volgt onderwijs aan de Wilhelminaschool.

Frezer Tonnie moet in Hannover werken in de oorlogsindustrie

Hanomag in Hannover. Een onzekere tijd breekt aan. De mannen maken zesdaagse werkweken van soms wel 80 uur en er is onvoldoende voedsel. Na een

Tonnie wordt opgeleid tot frezer en werkt achtereenvolgens als kotteraar in de schoepenafdeling, de pompenwerkplaats en de mijnschacht. Hij wordt in 1943, net als veel Stork-collega's te werk gesteld in de oorlogsfabriek

▼ *Storkianen in Hannover tijdens de oorlog.*

tweede verlof besluit Tonnie niet terug te keren naar Duitsland. Hij duikt onder in Bentelo.

Na de bevrijding pakt Tonnie de draad weer op bij Stork. Hij wordt traaceur, technisch tekenaar. Het is zeer nauwkeurig aftekenwerk voor de uit te voeren bewerkingen van machineonderdelen. Daarna klimt hij op tot afdelingschef bij de schoepen- en waaierafdeling bij Stork Delaval.

Huis aan de Riviera

Als lid van de ondernemingsraad hoort Tonnie wat er gebeurt met de winstuitkeringen van het bedrijf. De algemeen directeur heeft er een tweede huis aan de Riviera van aangeschaft, de divisiemanager heeft het geld uitgegeven aan een nieuwe boot. En de medewerker van de gieterij? Die vertelt dat hij er een nieuw stel schoenen van heeft gekocht. „En de rest dan?“, wordt hem gevraagd. „De rest?“, antwoordt hij. „De rest heeft mijn vrouw erbij gedaan.”

▲ *De derde generatie Zengerink: Tonnie, die opklimt tot afdelingschef.*

Naar Wijk aan Zee

Maar de werknemers hebben ook veel te danken aan Stork. Tonnie en zijn gezin vertrekken enkele jaren vanaf het Verenigingsgebouw met de bus naar Wijk aan Zee. Daar logeren ze een week lang in vakantiehuis Westerduin, betaalbaar en mogelijk gemaakt door Stork. Ook sponsort het bedrijf de zwemkaarten voor het Weusthagbad en vermaken werknemers zich bij de voorstellingen van Stork'n Nus.

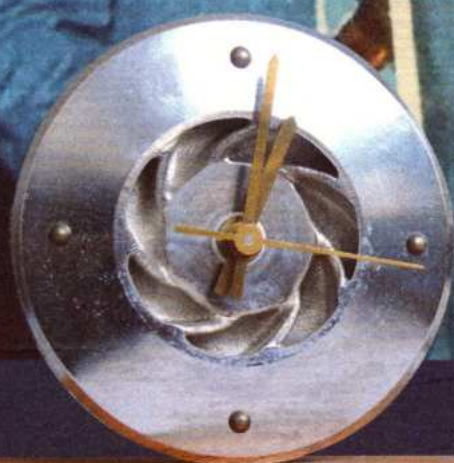
Als Tonnie 40 jaar in dienst is krijgt hij een koninklijke onderscheiding. Achterop de Fabrieksboed wordt hij in het zonnetje gezet, zoals gebruikelijk bij elke jubilaris. Tien jaar later, in 1984, gaat hij met pensioen. Ook dan mag hij genieten van de Stork-geneugten, in de vorm van het prijskaarten met oud-collega's en talloze busuitjes. Stork zit voor altijd in de genen van de familie Zengerink. ■

Stork sponsort
zwemkaarten voor
z'n werknemers

▲ Mustafa Kocabas met zijn collega's.

M. KOCABAS
10-03-1935 01-09-2001
COLLEGA'S DEMAG DELAVAL STORK

◀ Afscheidscadeau van de collega's van Stork.

Mustafa, de kok uit Ankara

Werk genoeg bij Stork, maar veel te weinig handen. Daarom haalt het bedrijf arbeidskrachten uit Turkije. Jonge mannen die geen woord Nederlands spreken en alle moeite hebben om te wennen in een onbekende omgeving. Hanna Kulhan (1926) en Mustafa Kocabas (1940) behoren in 1965 tot de eerste lichterding van deze gastarbeiders.

De komst van Mustafa Kocabas naar Nederland is eigenlijk een kwestie van toeval. Mustafa heeft in Ankara carrière gemaakt als kok en is in 1965 in dienst van de schoonzoon van de tweede president van Turkije. Hij staat achter de pannen in de woning van de minister van Binnenlandse Zaken. Op een dag drinkt hij wat met enkele collega's in een café. Licht aangeschoten gaat het groepje verder de stad in, waar een overmoedige bui hun leven voorgoed zal veranderen.

Naar Europa

„We liepen langs het arbeidsbureau. Iemand van ons vroeg of ze ook ons niet naar Europa konden sturen. We konden ons meteen inschrijven. Vier weken later werden we opgeroepen. Ik was net aan het werk in het huis van de minister. Ik besloot mijn goede baan te laten zitten, want ik kreeg de kans om naar Europa te gaan. De vrouw van de minister was er niet blij mee. Maar ik heb voor een andere kok gezorgd en toen was het goed.”

Europa is voor Mustafa het beloofde land waarover hij in zijn omgeving veel heeft horen vertellen. De mooie verhalen zijn blijven hangen. Nu wil hij met eigen ogen wel eens zien of het allemaal klopt wat hem is gezegd. Plannen om in Nederland iets op te bouwen heeft hij niet.

'Sommigen

draaiden door,

ze voelden zich

ziek en eenzaam'

▲ *Mustafa vóór zijn vertrek naar Nederland.*

Verslapen voor de vlucht

Mustafa maakt slim gebruik van zijn goede uitgangspositie. Hij onderhandelt in Ankara met de personeelschef van Stork over een goed salaris, ook bedingt hij dat hij na drie maanden naar Turkije mag terugkeren als het werk in Hengelo hem niet bevalt. Dat lukt. De euforie is vervolgens zo groot bij Mustafa dat hij zijn emigratie uitgebreid gaat vieren. Het is die avond nog lang gezellig. Het wordt zelfs zo laat dat Mustafa zich de volgende dag verslaapt voor de vlucht naar Nederland. Het avontuur dreigt helemaal niet meer door te gaan. Maar Mustafa weet het arbeidsbureau ervan te overtuigen dat hij een tweede kans verdient.

Heimwee

Stork kan Mustafa goed gebruiken als kok, want de nieuwe pensions voor de gastarbeiders krijgen een eigen keuken. Eerst moet hij een maand vegen in de fabriek, omdat de keuken nog niet klaar is. Mustafa wordt in die periode ondergebracht in een pension in Weerselo en elke dag met een privéwagen opgehaald om te werken. Als zijn pension aan de Koekoeksweg klaar is, komt hij daar wonen en werken. Hij ziet van dichtbij de heimwee bij z'n landgenoten. „Sommigen draaiden door. Ze voelden zich ziek en eenzaam. Ze kwamen van het platteland, waren erg gehecht aan de familie. Eigenlijk waren ze alleen maar gekomen voor het geld. Soms bracht de werkgever hen persoonlijk terug naar Turkije. Ik had niet zoveel last van heimwee, want ik had in Ankara gewoond.”

Mustafa overweegt niettemin om ook terug te gaan naar zijn vaderland.

▼ *Afscheidscadeau van werkgever Stork aan Mustafa.*

Hij heeft een paar jaar gespaard om in Turkije een restaurant te beginnen. Maar juist op dat moment zijn daar veel spanningen tussen links en rechts. Er dreigt een burgeroorlog. Kocabas besluit dan om zijn vrouw en kinderen naar Nederland te halen. „Stork was een sociale werkgever die me adviseerde en ondersteunde bij vragen over de opleiding van de kinderen. Soms ging mijn chef hiervoor zelfs mee naar school. Als tegenprestatie deed ik niet moeilijk, toen ik na sluiting van de pensions niet langer als kok aan de slag kon. Zo ben ik kraanmachinist en heftruckchauffeur geworden.”

Hanna, de kleermaker uit Midyat

Wat ik me herinner? Het was koud, we maakten lange dagen en woonden in oude huizen met slechte verwarming.”

Hanna Kulhan is 39 jaar als hij bij Stork in Hengelo terechtkomt. Tot zijn eigen verrassing, want hij heeft zich in eerste instantie ingeschreven voor Duitsland.

▼ *Hanna met zijn gezin in Midyat, een provinciestad in het zuidoosten van Turkije.*

Midyat 1969

Hanna was kleermaker in Midyat, een stad in Zuidoost-Turkije. Daarna werkte hij onder meer bij een wegenbouwer en een olieraffinaderij. Hij heeft er voldoende technische kennis opgedaan om in 1965 door de test van Stork te komen.

Gebarentaal

Hanna woont in de eerste jaren na zijn emigratie in een gastarbeiderspension aan de Helmersstraat, samen met 60 anderen. „Ons leven bestond alleen uit werken, werken, werken. De Nederlandse collega's waren verbaasd dat we steeds maar weer doorgingen. Wij waren dat gewend, zij niet. De taal spraken we nauwelijks. We maakten ons verstaanbaar in gebarentaal. Onze baas wees op ons horloge de tijd aan, zodat we wisten hoe laat we de volgende dag moesten beginnen.

Na vier jaar mogen zijn vrouw en de zes kinderen overkomen. „We kregen een

'Ons leven bestond

alleen uit werken,

werken, werken'

toelage van 7.000 gulden om dat allemaal te regelen. Dat was toen heel veel geld. Ja, Stork hield veel van ons. Er was een huis voor ons in de Hengelose Es beschikbaar, waar we onmiddellijk

in konden. Sommige Nederlanders waren daar heel jaloers op, want die stonden al jaren ingeschreven en hadden nog niets.”

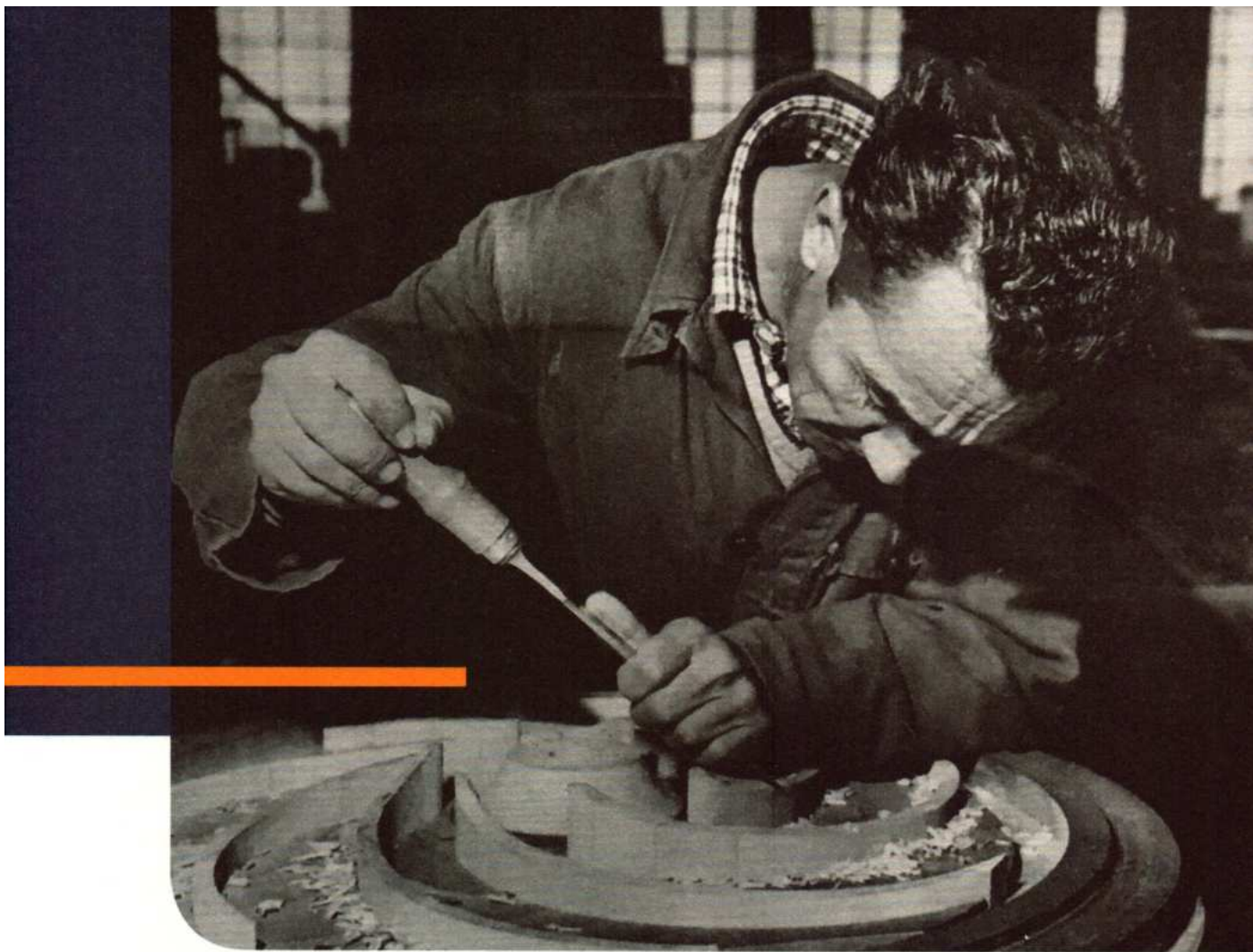
De eerste Italiaan

Modelbouwer Walther Peressoni uit Triëst is in 1956 de eerste Italiaanse Storkiaan. Hij wilde eigenlijk naar Zuid-Afrika, maar komt in Hengelo terecht.

In zijn vaderland kan Walther geen werk vinden. Hij schrijft zich dus in bij het plaatselijke arbeidsbureau voor een baan in het buitenland. Stork wil 'm graag hebben in de modelmakerijen. Na een toelatingstest in Milaan krijgt de 40-jarige Italiaan een eenjarig arbeidscontract aangeboden.

Het is wennen voor Walther, die al snel buikpijn krijgt van het eten (de boerenkool valt slecht) en de heimwee. Hij huurt een kamer bij een Stork-collega in de wijk de Nijverheid. Daar ontmoet hij Martha, het buurmeisje van de overkant.

▲ *Walther Peressoni, modelmaker uit Triëst.*

Ze worden verliefd. Taal is een barrière; met het woordenboek in de hand proberen ze gesprekken te voeren. Ook op het werk gaat het communiceren in eerste instantie met handen en voeten.

Stork haalt in de loop van de jaren vijftig en zestig steeds meer Italianen naar Nederland. Walther wordt gevraagd om op te treden als tolk, maar dat verloopt moeizaam. Zelf spreekt hij nog altijd gebrekkig Nederlands. Bovendien beheersen veel immigranten uit Zuid-Italië alleen het dialect, dat ook voor Walther onbegrijpelijk is. Veel gastarbeiders haken snel af, omdat ze niet kunnen wennen aan hun nieuwe omgeving.

De modelmaker uit Triëst houdt het een stuk langer vol bij Stork. Hij viert er z'n 25-jarig dienstjubileum. Kort daarna wordt hij wegens gezondheidsproblemen afgekeurd. Walther Peressoni blijft tot aan zijn dood wonen in Tuindorp 't Lansink, de wijk die Stork ooit heeft gebouwd voor zijn werknemers. ■

▲ Johan ter Doest, na zijn
thuiskomst vanuit Engeland.

Fabrieksschooljongen wordt Engelandvaarder

Het is juli 1942. Een groot aantal Nederlandse metaalarbeiders, ook van Stork, is al onder dwang naar Duitsland gestuurd om daar te werken. De verwachting is dat ook jonge werklieden zich moeten gaan melden. Johan ter Doest, leerling-monteur bij de fabrieksschool van Stork, wacht dat moment niet af. De 16-jarige Hengeloër besluit te vluchten naar Engeland. Het is het begin van een bizarre tocht die een half jaar zal duren.

Johan vertrekt op 26 juli vanuit het ouderlijk huis aan de Oude Postweg. Hij heeft een startkapitaal van 5 gulden bij zich voor zijn onderneming. Het geld heeft hij verdiend met de verkoop van proefstukken die hij op de Storkschool heeft gemaakt: een schuifmaat en slagletters. Met de 5 gulden, een paar nieuwe schoenen en een flink stuk brood gaat Johan op pad. De trein brengt hem tot Maastricht, vanwaar hij lopend de grens met België over trekt.

Buikpijn

Ondanks een paar pijnlijke voeten lukt het hem om Noord-Frankrijk te bereiken. De jonge reiziger vult onderweg z'n lege maag met het leegplukken van een kersenboom. Het gevolg: buikpijn. Voortdurend is er de dreiging dat de Duitsers hem oppakken, want Johan heeft geen papieren bij zich. In Frankrijk belt hij op goed geluk aan bij een pastorie. De vriendelijke pastoor geeft hem niet alleen een maaltijd en een bed, maar stopt hem ook 50 Franse francs toe om met de trein verder te reizen. Ook krijgt Johan het adres mee van een andere pastoor die hem kan helpen.

Met hulp van de Franse bevolking, die hem voorziet van geld en voedsel, slaagt de Engelandvaarder erin steeds dichterbij z'n doel te komen. Hij meldt zich in Lyon bij het Office Néerlandais, dat hem uiteindelijk een Nederlands paspoort bezorgt. Johan komt eind augustus, zes weken na zijn vertrek uit Hengelo, aan in Marseille. De Nederlandse consul daar is weinig toeschietelijk. „Wat kom je

▲ *Het gezin Ter Doest aan de Oude Postweg in Hengelo.*

doen, ventje?”, vraagt hij aan Johan. Die antwoordt dat hij naar Engeland wil om te vechten. Hij krijgt het advies om door te reizen naar het Office Néerlandais in Perpignan.

Guardia Civil

Het wachten is op de papieren waarmee hij naar Spanje kan, maar na enkele maanden blijkt dat onmogelijk. Er zit niets anders op dan klimmend en dalend de Pyreneeën over te steken met behulp van een gids. De inmiddels 17-jarige Hengeloër sluit aan bij een groep. Het lijkt allemaal goed te gaan, maar voorbij de Spaanse grens worden ze gearresteerd door de Guardia Civil. Johan en zijn medevluchters moeten naar een concentratiekamp bij Barcelona. Ze hebben geluk, hoewel het kamp met straffe hand wordt geleid en het voedsel slecht is: al na enkele weken komen de gevangenen vrij, omdat ze zich hebben uitgegeven als Zuid-Afrikaan. Zes dagen later zitten ze in Engeland. Het eerste doel van de Stork-leerling is bereikt.

Streng selectie

Dan begint de volgende fase van het avontuur. Johan wil vechten tegen de Duitsers, maar wordt eerst onderworpen aan een streng selectie. Is hij wel betrouwbaar? Kan hij iets betekenen als militair? Zijn verhoorder van de Nederlandse Politiebuitendienst in Londen is onder de indruk van de Hengeloër. „Een

zeer naïef, doch flink en moedig ventje.

Zijn wonderbaarlijke reis is een treffende illustratie hoezeer de voorzienigheid de 'onschuldigen van geest' in bescherming neemt. Zijn relaas is de kolommen van Vrij Nederland waardig. Is nog te jong voor militaire dienst en zal

dus te werk gesteld moeten worden tot hij de militaire leeftijd bereikt. Zal dan waarschijnlijk een zeer goed soldaat worden.”

Johan ter Doest:

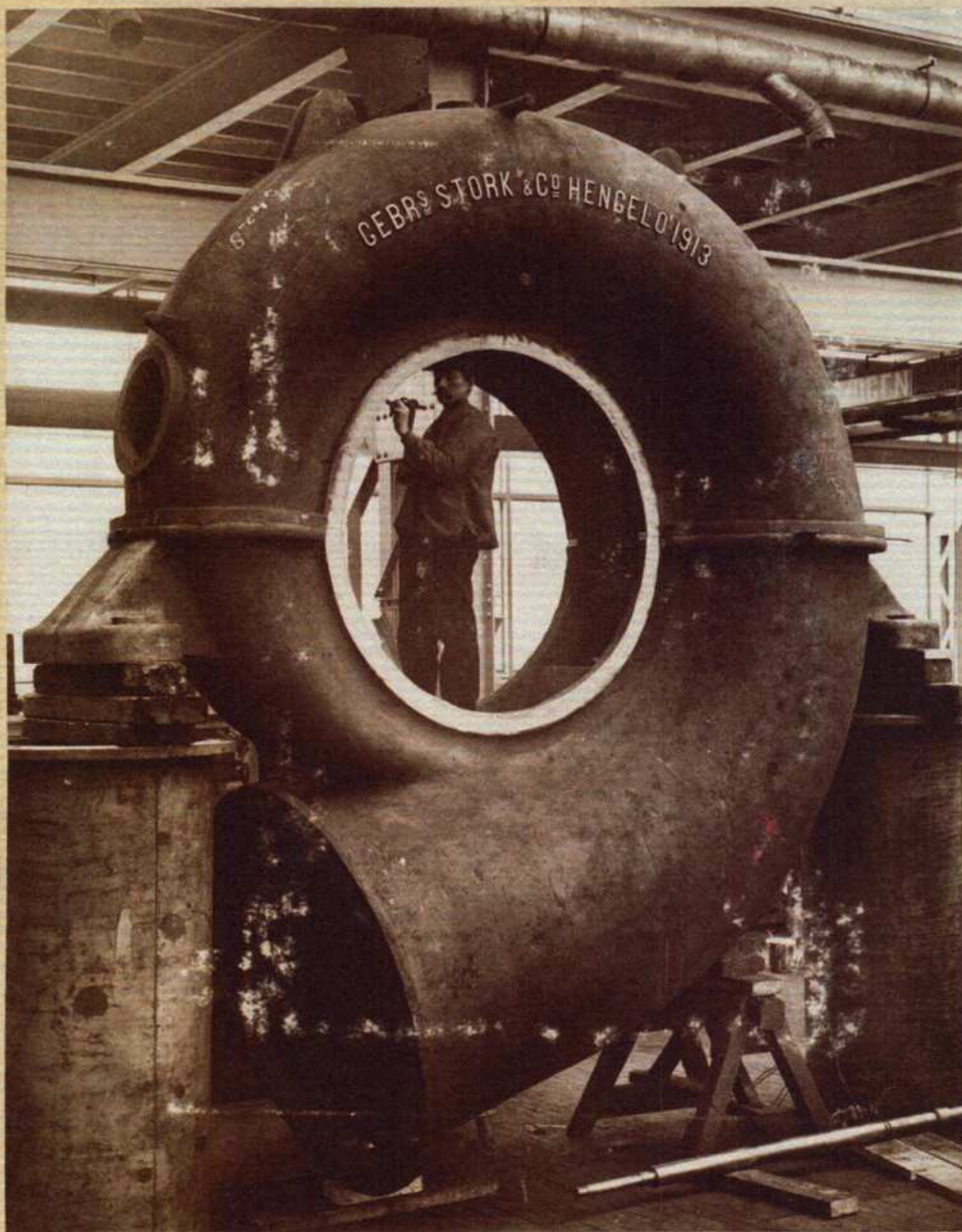
'een zeer naïef,

doch flink en

moedig ventje'

KLM-gezagvoerder

Johan gaat uiteindelijk de vliegopleiding volgen en wordt piloot bij het 322e Spitfire Squadron. Hij krijgt van koningin Wilhelmina het Kruis van Verdienste voor het volbrengen van de gevaarlijke tocht naar Engeland. Pas na de bevrijding keert hij terug naar Hengelo, waar zijn werkgever Stork al te kennen heeft gegeven dat Johan gewoon weer aan de slag kan bij het bedrijf. Maar de Engelandvaarder heeft andere ambities. Hij wordt vlieginstructeur op vliegbasis Twenthe en schopt het later tot gezagvoerder bij de KLM. ■

SLAKKENHUIS.

ECHTENERVEENPOLOER TE LEMMER.

0428

36.

Stof, vuur en gevaar in de gieterij

De gieterij is een wereld op zich binnen Stork. De mannen dragen er geen blauwe maar bruine overalls. Het is ruig werk waar door andere afdelingen op wordt neergekeken. Maar veel 'gieterijboeren' werken hun leven lang tussen de ovens en de kasten vol zand.

In 1953 betreedt Henk Alssema de gieterij voor het eerst. Hij schrikt. „Al die stof! Dat is ja niks! Dat was het eerste wat ik dacht. Ik had een enorme dorst die eerste dag, want ik was de droge lucht niet gewend. Na de eerste fluit rende iedereen opeens weg. Ik dacht dat er brandalarm was. Maar iedereen wilde zo snel mogelijk naar de douches. Daar waren er maar 42 van.”

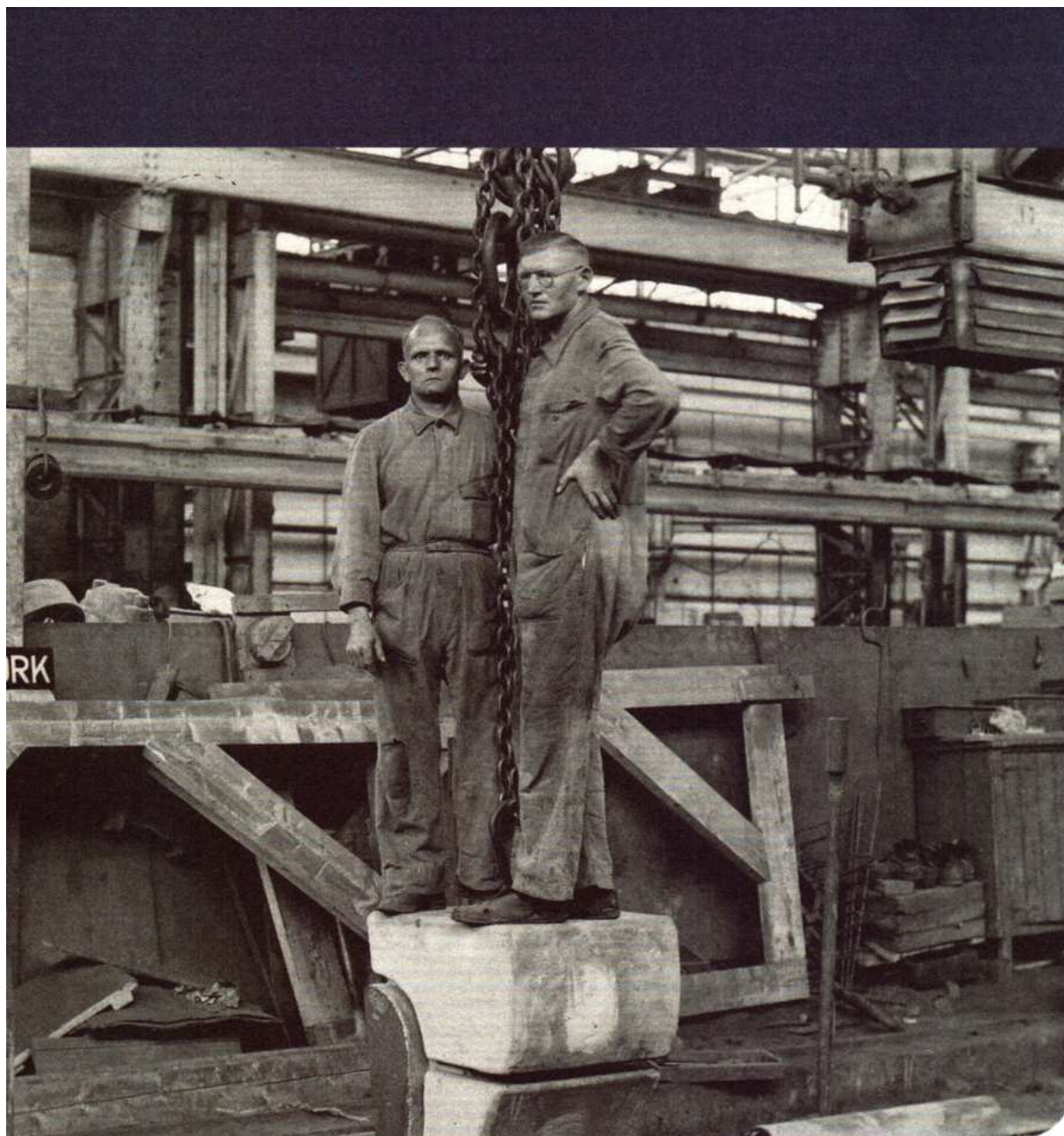
Elkaar niet sparen

Alssema wil het liefst na die eerste werkdag al weer vertrekken, geschrokken van de zware en gevaarlijke werkomstandigheden. Zijn schoonvader houdt hem tegen. Blijf bij Stork, zegt hij, want daar heb je alles. Alssema luistert en zal het schoppen tot smeltmeester. Hij kijkt later terug op een mooie tijd. „Er was een eigen cultuur. Voor elkaar opkomen, zeggen wat je denkt, elkaar niet sparen. Het was een hechte eenheid, vergelijkbaar met de bouw. Als de gieterij weer open zou zijn en ik was jong, dan zou ik er meteen weer gaan werken.”

Collega Arie Aaldenberg denkt er net zo over. „Het was smerig werk. Mijn vader, die er heeft gewerkt van 1946 tot 1971, had liever niet dat ik naar de gieterij ging. Maar ik wilde graag met mijn handjes werken. En het verdiende heel behoorlijk. We kregen namelijk stukloon betaald boven op het basisloon.

Soms ging je naar huis met duizend gulden extra over drie maanden. Dat was erg veel in die tijd. Iedereen binnen Stork schold op ons, want we verdienden zoveel. Maar uiteindelijk wilden ze niet in de gieterij werken, want we stonken zo.”

'Iedereen binnen Stork
schold op ons, want
we verdienden zoveel'

Ontploffing

Het is gevaarlijk werk door het vuur, het smeltende ijzer en de ovens. Op een dag ontploft een elektro-oven met vier ton gloeiend heet ijzer. De oorzaak: water dat in de oven lekt. De zware deksel met een doorsnee van anderhalve meter raakt verwrongen. Een enorme stofwolk daalt na die klap neer. Schreeuwende arbeiders met brandwonden lopen in paniek door elkaar heen. Noodhulpdiensten komen snel ter plaatse.

Later dreigt een tweede grotere explosie van een oven met acht ton ijzer. Productieleider Frits ter Stal wil ingrijpen, maar wordt tegengehouden door de brandweercommandant. Die vindt het veel te gevaarlijk dat iemand zo dicht bij de ovens komt. Maar Ter Stal laat zich niet tegenhouden. Hij slaat de brandweer-

chef knock-out, sprint naar de oven en slaagt erin het ijzer veilig uit te gieten. Gevaar geweken.

Als de productie leider niet zo onorthodox had gehandeld, was de oven als een raket door het dak zijn afgeschoten. Hengelo is aan een ramp ontsnapt. Ter Stal moet later op het matje komen vanwege de tik die hij heeft verkocht. Ook dat loopt met een sisser af. De Storkleiding en de brandweer zien uiteindelijk in dat Ter Stal het juiste heeft gedaan.

Dodelijke steekvlam

Soms gaat het mis. Bernhard, een fors gebouwde 'gieterijboer' wil zich op een steenkoude winterochtend verwarmen aan brandend alcohol in een emmer. Dat is niet ongebruikelijk, want ondanks de ovens is de gieterij de koudste plek van alle Storkbedrijven. Tijdens de schaft wil Bernhard het vuur aanwakkeren met een scheut alcohol. Er ontstaat een gigantische steekvlam die hem in brand zet. Hij overlijdt later in het brandwondencentrum van Beverwijk.

Ook het verplaatsen van de zware gietstukken door de kraanmachinist is een risicovolle klus. Een zogenoemde aanpikkerateur loopt voor de kraanlast uit, terwijl hij z'n collega's waarschuwt voor het naderende gevaar. Iedereen moet stoppen met werken en aan de kant gaan. Op een dag loopt het verkeerd af. Vormer Jan Tuttel ziet hoe een zwevende lading met een paar ton ijzer begint te schuiven en vervolgens met veel geweld naar beneden dondert. De sjouwer wordt verpletterd. Tuttel moet later de plek des onheils schoonmaken. Zijn baas geeft instructies: *Al 't blood mut vot en vergeet dee stukskes hassens ok nich.*

Een scheut alcohol
in het vuur wordt
Bernhard fataal

De vijfdaagse werkweek

Stork is een voorloper bij de invoering van de vijfdaagse werkweek. Dat komt door de goede ervaringen die het bedrijf hiermee al in de jaren vijftig heeft opgedaan in de gieterij. Aanleiding is de revisie van de smeltovens. Om de productie niet in de problemen te brengen wordt besloten om de onderhoudswerkzaamheden op zaterdag en zondag te laten plaatsvinden. De uren van de zaterdagochtend, als in de gieterij – zoals overal in Nederland – wordt gewerkt, worden dan verdeeld over de overige werkdagen.

De gieterij blijkt baat te hebben bij deze noodgedwongen vijfdaagse werkweek. De productie gaat met tien tot vijftien procent omhoog. Hoe dat komt? De zaterdag is nooit een heel productieve dag geweest. De mannen beginnen altijd om half acht, maar er heerst dan een andere werksfeer dan andere dagen. Om half elf wordt meestal al begonnen met schoonmaken; het is immers bijna weekend.

De Storkleiding besluit na dit succes om de vijfdaagse werkweek op alle afdelingen definitief in te voeren.

Het laatste gietstuk

In de gieterij werken op het hoogtepunt (omstreeks 1950) zo'n 360 mannen, die samen met paar 8.000 ton gietwerk maken. De gietstukken, die soms wel 76.000 kilo kunnen wegen, zijn bedoeld voor onder meer dieselmotoren, turbines, pompen, ventilatoren en compressoren. Het aantal werknemers slinkt geleidelijk tot 250, van wie de helft weg moet na de laatste reddingsoperatie in 1977. Twee jaar later is het ook afgelopen voor de overgebleven collega's. De gieterij sluit in 1979.

Frits ter Stal hoort het nieuws over de sluiting op de radio. „Het was een enorme klap. Mensen begonnen spontaan te huilen. We hadden het idee dat de directie de gieterij bewust de nek om wilde draaien.”

De laatste dag dat in Hengelo ijzer wordt gegoten, is een rouwdag. De meeste werknemers nemen bloemen mee, alsof het een uitvaart is. Wanneer het allerlaatste gietstuk klaar is, worden de bloemen op een denkbeeldig graf gelegd. Vormers, kernmakers, smelters, sjouwers, ze beseffen het allemaal: de gieterij is dood. ■

▲ *Gerrit Jan Groot Ulen, paardenmenner uit Markelo.*

De paardenfluisteraar

Gerrit Jan Groot Ulen is de paardenmenner van Stork. Hij vervoert met zijn paarden de zware halffabricaten van de ene naar de andere afdeling. Ook brengt hij eindproducten naar het treinstation.

In de eerste jaren van Stork, in de negentiende eeuw, gebeurt het transport van onderdelen en producten met lorries die worden getrokken door ossen. De dieren hebben een eigen onderkomen in de ossenstal achter de Ketelmakerij. De paarden nemen langzamerhand deze taak over. Reden voor de machinefabriek om in 1900 de Markelose boerenzoon Gerrit Jan Groot Ulen aan te nemen als voerman.

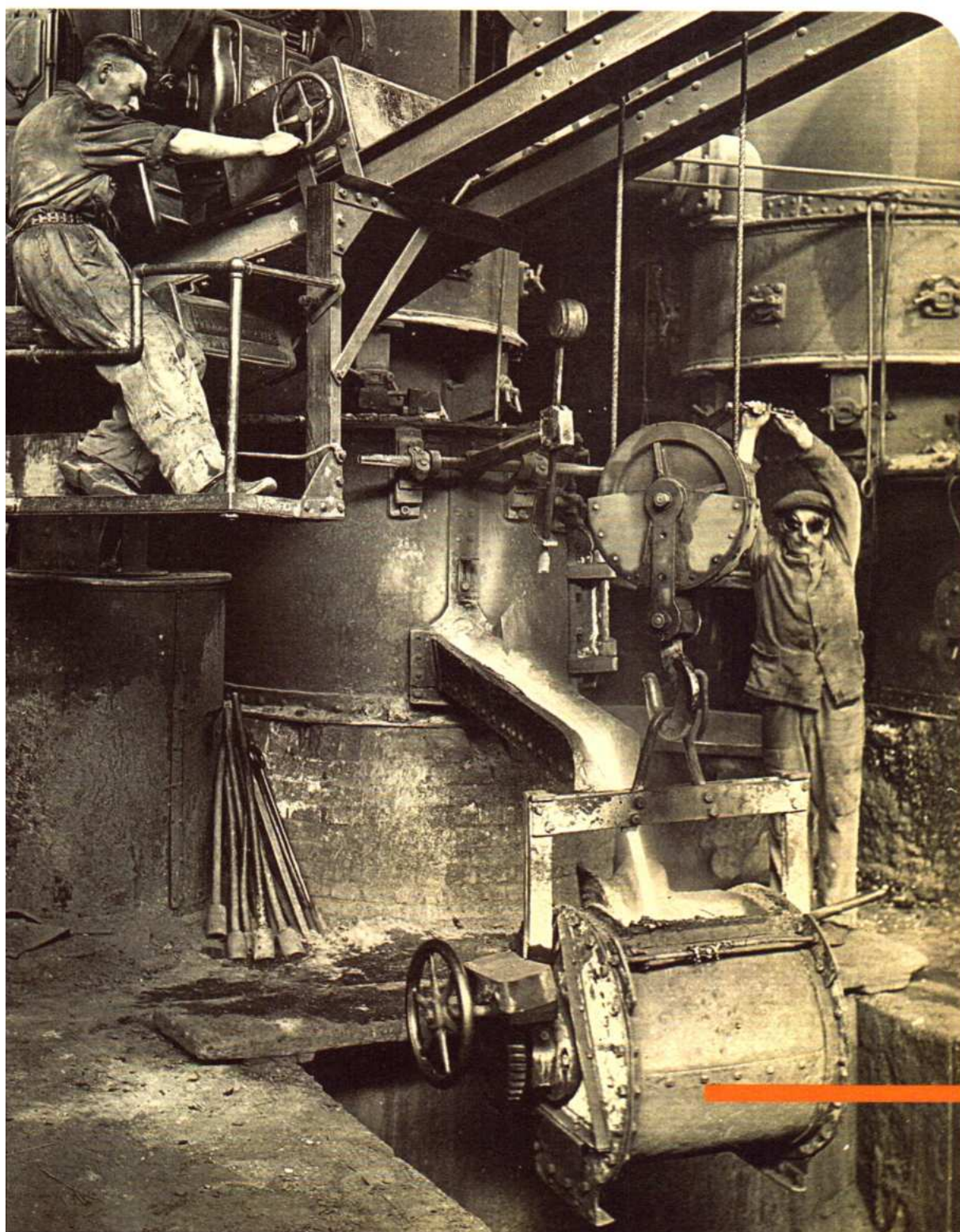
Eigenwijze hengst

Gerrit Jan werkt zich op tot hoofdmenner, de man die samen met zijn knechten verantwoordelijk is voor de tien tot twaalf paarden (waaronder vier Belgische trekpaarden), wagens en paardentuig. Hij is de enige die weet om te gaan met Zwartje, de eigenwijze Belgische hengst. Zijn fluisterende woorden in het oor zijn voldoende om het dier tot grootse prestaties te brengen.

De paardenstallen liggen buiten het fabrieksterrein aan de Breemarsweg. Het is het tweede huis van de hoofdmenner. Soms, als een paard ziek is, blijft hij er overnachten. Stork stelt de trekpaarden ook ter beschikking voor feestelijke gelegenheden en andere activiteiten in de stad. Omdat hij de dieren als geen ander kent, is Gerrit Jan er altijd bij. Hij treedt zelfs enkele jaren op als Sint Nicolaas of als koetsier van de Sint.

Pas na de oorlog neemt Stork definitief afscheid van het transport met paarden. Gerrit Jan maakt de sluiting van zijn stal niet meer mee. Hij overlijdt in 1941. ■

De memoires van loopjongen Gerrit

Gerrit Hammink heeft zijn herinneringen als leerling van de
fabrieksschool en loopjongen bij Stork opgeschreven.

Op mijn veertiende begon ik als loopjongen op de Schoepenafdeling van de Machinefabriek. Wist ik veel? Boodschappen doen voor de ouderen die op de afdeling werkten. Nu waren dat voor het grootste deel knapen die maar een jaar of twee ouder waren dan ik, dus plezier genoeg. Wel oppassen in het begin dat ze geen kunstje flikten. Je opdroegen gereedschappen te halen die niet bestonden (een zelfsmerende vetvijn bijvoorbeeld) en waarvoor je dan eindeloos werd doorgestuurd naar plaatsen waar het attribuut zogenaamd in gebruik was. Maar goed, dat had je gauw genoeg door, trapte je niet meer in.

Ik moest als loopjongen twee dagen verspreid over de 48-urige werkweek naar de bedrijfsschool, de Wilhelminaschool genaamd. Prettige uren, want door mijn twee mulo-jaren had ik met die leerstof niet zoveel moeite. Reden genoeg om speels door het leven te gaan. En waarom ook niet, voor dat ene dubbeltje dat ik per uur verdiende. Jaja, 4,80 gulden in de week bruto. Maar daar ging dan nog van alles af, zodat je ongeveer een rijksdaalder overhield en die droeg je dan netjes af aan moeder want die kon het best gebruiken.

Op zoek naar
een zelfsmerende
vetvijn

De klomp zetten

Als iets plezierigs uit die loopjongentijd herinner ik mij nog altijd de vijfde december. De avond ervoor moest de afdelingsloopjongen 'de klomp zetten'. Ja stop, niet zomaar een klomp, nee een wit geschuurde of beter nog fraai beschilde klomp, goed gevuld met hooi en een dikke winterwortel: hoe dikker hoe beter. En dan vooral het water voor het paard van Sinterklaas niet vergeten. Dit alles kreeg plaats op een centraal punt (meestal de vlakplaat) in de afdeling, op een mooi vel wit tekenpapier. De volgende ochtend zou het dan wel eens kunnen zijn dat er naast je klomp een of meer geschenken lagen, gekocht van onder het afdelingspersoneel ingezamelde gelden. Aan de hoeveelheid ingezameld geld en dus

aan de grootte van het cadeau viel af te leiden of je een goede loopjongen was. In een begeleidend schrijven van de Sint stond te lezen op welke punten je in je taak was tekortgeschoten dan wel had uitgeblonken. Die brief moest je dan wel zelf hardop voorlezen. Het was trouwens toch een moeilijke gang naar de fabriek op zo'n morgen want je moest, alvorens het geschenk in ontvangst te kunnen nemen, ook nog naast de klomp, bovenop de vlakplaat en omringd door het personeel, 'met luider stemme enige sinterklaasliederen zingen'. En met een vluggertje als 'Sinterklaas Kapoentje' kwam je er niet af, ook niet van de vlakplaat. Die jongens wilden waar voor hun bijgedragen centen. Van werken kwam overigens op zo'n morgen niet veel, want je moest ook nog een paar keer rond met ruim bijgeleverde speculaas. Maar leuk was het wel. Tenminste als men je goed had bedacht. En je ging die morgen ook prompt andere afdelingen langs om te zien hoe je collega-loopjongens (die je natuurlijk allemaal kende) het er hadden afgebracht. Want alles bleef op de vlakplaat de hele dag lang staan en pas 's avonds mocht je de poet mee naar huis nemen. Dat was dan 's winters.

Geen schafttijd

Zomers kon het in de fabriek smoorheet zijn. Omdat (vond de leiding) het niet goed was dat de arbeiders de hele dag maar water dronken, moesten de jongens

Schaftlokalen met nare ruwhouten tafels en banken

len. Nare kale met ruwhouten tafels en banken gemeubileerde vertrekken, waar de werkman zijn meegebrachte boterham kon wegspoelen met eveneens zelf meegebracht vocht. Maar die lokalen waren er alleen voor mensen die werkten in ploegdienst. De meeste arbeiders van Stork werkten in dagdienst. Achtdriekwart uur per dag. 's Morgens van half acht tot twaalf, na de middag van half twee tot kwart voor zes. En dan 's zaterdags nog eens van half acht tot kwart voor twaalf.

Koffiebuske

Natuurlijk hadden de mensen in de dagdienst ook wel eens trek in een slok koffie of thee in de loop van zo'n lange dag. Oké, maar dat moesten ze zelf dan

'Neem kurk van de fles als plaat warm is'

maar meebrengen. Stork zorgde (wat waren ze goed voor ons) voor een plaat, die bij de winterdag elektrisch werd verwarmd, waarop je je koffiebus of flesje thee kon zetten. Dat 'koffiebuske'

had een specifiek model en was uitgevoerd in blauw of gewolkt grijs emaille. Het had een beugelsluiting die je niet moest vergeten te lossen als je het 's winters op de warmplaat zette. Ik weet ineens weer de tekst van de waarschuwing die op de plaat te lezen was: 'Neem kurk van de fles als plaat warm is'.

Stiekem eten uit de gereedschapslade

Natuurlijk werd dat toch wel eens vergeten. dan hoorde je in de loop van de morgen hoe, met een doffe knal, de fles uit elkaar barstte en de vloeistof zich sissend over de plaat verspreidde. Het was dan de loopjongen die de rotzooi mocht opruimen. Een boterham eten onder werktijd mocht niet. Je had immers geen schaft. Het werd oogluikend toegestaan door je directe baas. Maar je moest wel donders oppassen dat een bedrijfsleider of, erger nog, een directeur je niet in het oog kreeg. Niet dat zo'n man je dan persoonlijk een uitbrander kwam geven: dat was ver beneden zijn stand. Neen, je baas kreeg op zijn donder en dus kreeg jij je portie langs de hiërarchische weg. Vandaar dat je de arbeiders schichtig zag rondkijken, telkens hun gereedschapslade een weinig zag openen om een snelle hap van hun boterham te nemen. Kauwen mocht, want het zou ook tabakspruim kunnen zijn. 'Pruimen' werd in die tijd nog veel gedaan. Tabaksmerk? BZK!

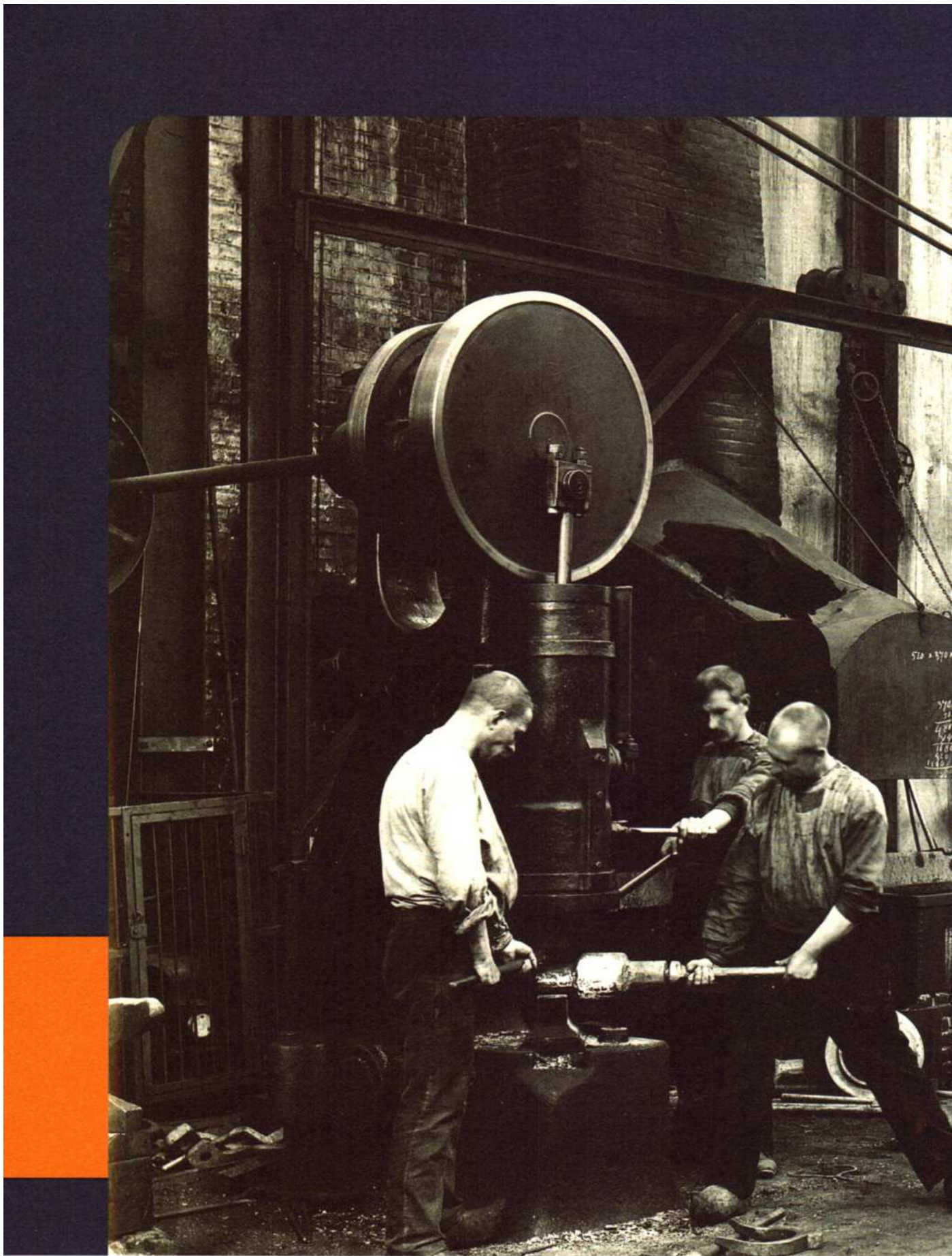
Het loodje met je nummer

Voor de directeurs had men grote eerbied en respect als voor heiligen. Als de heer Charles Stork op z'n dagelijkse ronde door het bedrijf sjokte, traden de arbeiders devoot terzijde en namen ze hun vuile pet af. De directeur groette soms met een minzame hoofdbeweging terug, maar nooit heb ik gezien dat hij een woord wisselde met zijn onderdanen. Dat waren trouwens ook maar nummers: letterlijk en figuurlijk. Ik had nummer 3741, en ineens schiet het me weer te binnen: mijn vader had nummer 3206. Dat nummer, geslagen in een ovaal koperen plaatje, was wat men noemde je loodje. Bij de ingang van de fabriek, naast de portierloge, stond een groot houten bord waarop de corresponderende nummers stonden. Als je kwam hing je je loodje op, als je ging nam je het weer mee. Zo kon de portier altijd zien wie er wel en wie er niet aanwezig was. Later werd dit systeem vervangen door de stempel of prikklokken. Maar je bleef een nummer.

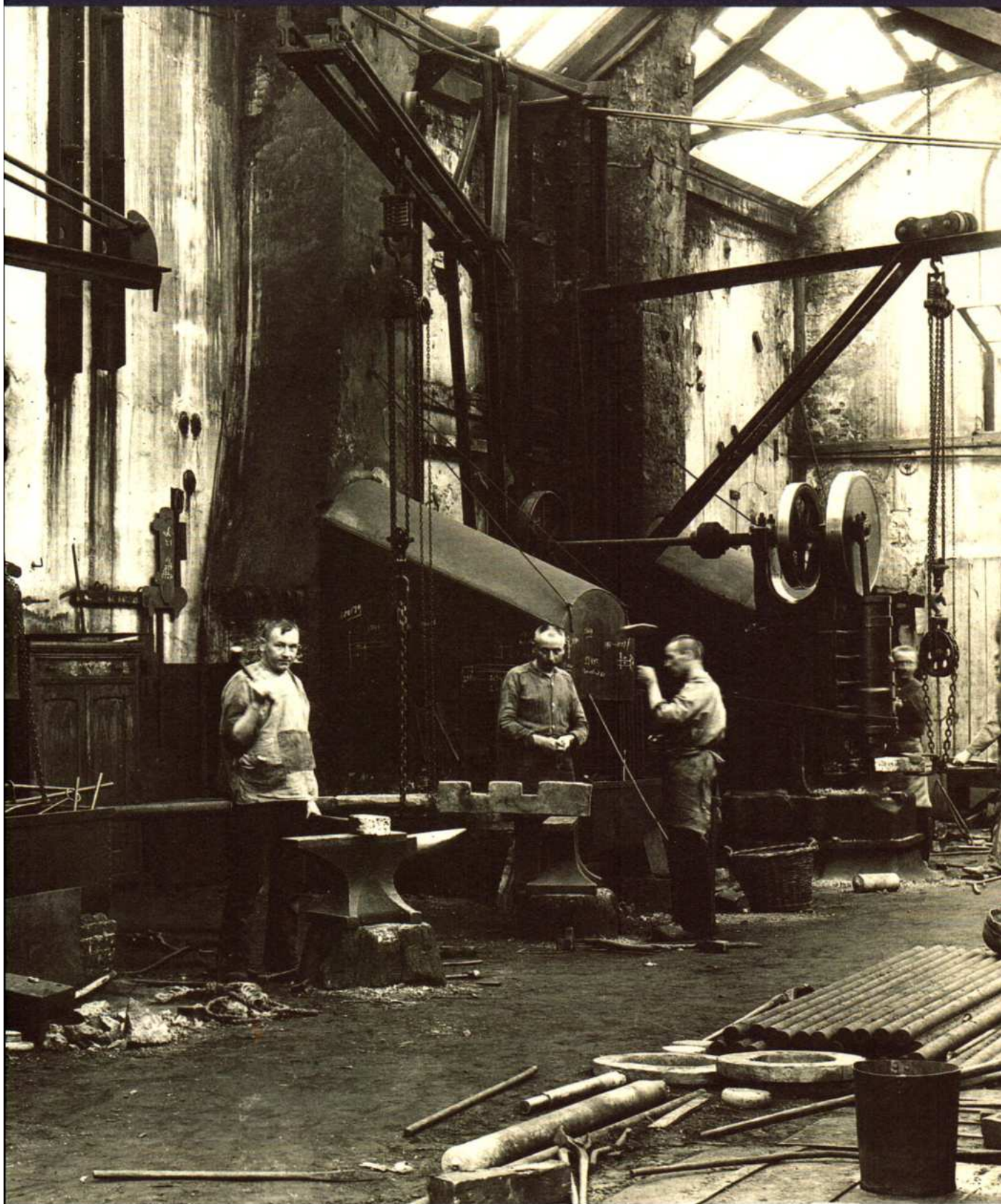
De knopen van meneer Charles

Wat me altijd zal bijblijven, zijn de toespraken die de heer Charles Stork hield bij de prijsuitreiking na de jaarlijkse Arbeidswedstrijd voor de leerlingen. Hij reeg dan met bekakte stem onverstaanbare woorden tot onbegrijpelijke zinnen aan een, die wij braaf luisterend tot ons namen. Wat ons gedurende die toespraken slechts bezighield, was het aantal malen dat meneer Charles zijn vest open en

dicht knoopte. Want dat deed hij: een stuk of tien knopen, steeds maar open en dicht. En omdat hij dat telkenjare deed en omdat hij steeds nagenoeg dezelfde speech afstak, wisten wij, door het simpele tellen van zijn knoopwerk, zogezegd op de knoop af wanneer hij zijn toespraak zou beëindigen. Bij het klaterende

Bij het klaterende

applaus knipperde

meneer Charles

verrast met de ogen

applaus dat dan opklonk knipperde hij steeds een beetje verrast met de ogen.

Hij moet begrepen hebben dat onze bijval niet de inhoud van zijn rede gold, maar hij heeft nooit beseft dat het zijn timing was die ons deed klappen. Want de keren dat ik het heb meegemaakt

had hij aan het einde van zijn toespraak alle knopen weer dicht. Nou ja, ook het feit dat het geleuter weer voor een jaar achter de rug was, bracht onze handen natuurlijk op elkaar.

Moutwater uit zinken wasketels

Maar ik ben helemaal van mijn moutwater afgedwaald. Dat werd dus 's zomers aan de arbeiders verstrekt. Gratis! Hoewel, pas wanneer de thermometers in de fabriek al een paar dagen een temperatuur van minstens 70 graden Fahrenheit hadden gemeld. De 'versnapering' werd gebrouwen in grote zinken, laat ik maar zeggen, wasketels, net boven de bodem voorzien van koperen aftapkranen. Binnenin rustte, circa tien tot vijftien centimeter boven de bodem, op ingelaste strippen een zeefplaat. Nou, de loopjongen haalde uit het magazijn de benodigde haver-mout en strooide daarvan een laag op de zeefplaat. Er werd een handjevol zout over gestrooid (gevaarlijk) en vervolgens water, veel water toegevoegd. Met een grote, houten lat moest lang en driftig in het sop geroerd worden om het op smaak (goeie hemel) te krijgen.

Het 'moutmaken' vond plaats in de fabrieksstraat in de buurt van een buitenkraan, want zuinig met water waren wij loopjongens niet. Als naar ons idee de mout goed was, hielpen wij elkaar de ketel op het meegebrachte wagentje zetten en trokken we ermee naar de afdeling, waar al reikhalzend naar ons werd uitgezien. Nu was dat spul niet te zuipen, al waren lieden die er kommen vol van nuttigden. Ik had alleen al aan de geur te veel.

'Doar zoep ie oe dood an'

Als de moutketel op zijn centrale plaats in de afdeling stond, dan begon het geouwehoer. Het spul was namelijk nooit goed. De een vond het te dik, de ander te dun; het was te flauw (*net oj ne klap veur 'n kop kriegt*) of wel te zout (*doar zoep ie oe dood an*). Enfin, het lag natuurlijk niet aan het moutwater, ze hadden er de pest

in dat ze met dat warme weer in de fabriek moesten staan. Begrijpelijk. En omdat Sinterklaas nog ver weg was, kon ik rustig zeggen dat ze met z'n allen de pot op konden en ging ik over tot de orde van de dag. Tegen de avond moest je dan met de hele handel weer naar de spoelplaats om alles te reinigen. Deed je dat niet, dan had je binnen de kortste keren een zure bak.

Toen ik eens een keer met een zomergriepje ziek thuis lag, had ik doorlopend de geur van dat verschrikkelijke moutwater in mijn neus en kreeg dan weer braakneigingen. En wat dronken de dames en heren werkzaam op het kantoor? ... Precies! ■

▲ Afscheidscadeau van Stork voor Henk Asbroek.

Henk, de slimme ketelverkoper

Henk Asbroek komt als loopjongen vaak bij de directiekantoren van Stork. Op een dag wordt hij zomaar uitgenodigd door meneer Willem. „Het lampje op gang brandt niet”, zegt de directeur tegen z’n 14-jarige werknemer, „dus je mag gewoon naar binnen hoor.”

Henk wordt uitgenodigd om te gaan zitten op een van de mooie stoelen in het luxe directiekantoor. Hij verbaast zich over de dure gordijnen en schilderijen aan de muur. Jullie zijn de belangrijkste mensen binnen ons bedrijf, laat Willem Stork weten. Zonder loopjongens geen communicatie tussen al die verschillende afdelingen. De boodschap van de directeur: loopjongens zijn de smeerolie van het bedrijf. Onder de indruk van deze ontvangst vertrekt Henk weer. Hij zal deze ontmoeting nooit vergeten.

200 loopjongens

Henk Asbroek komt bij Stork terecht omdat hij niet verder wil leren op school. De cijfers zijn prima: allemaal acht en negens. Behalve voor godsdienst. Daarvoor staat een 3 op het rapport. Dan maar naar Stork, moet z’n vader hebben gedacht. Daar zit Henk gebeiteld en kan ie ook nog een gedegen opleiding volgen.

Zo gezegd, zo gedaan. Henk wordt een van de 200 loopjongens van Stork (er zijn ook 50 loopmeisjes). Hij loopt de hele dag met post en andere boodschappen van de ene naar de andere plek. Soms wel zestien keer per dag. Het communicatiecentrum is het loopjongenshok, een soort postsorteercentrum. Elke Stork-afdeling heeft een kleur, die bepaalt hoe vaak daar iets afgeleverd moet worden. Rood is post voor directie. Dat betekent: elk half uur bezorgen.

Henk brengt zestien
keer per dag
de post rond

Stork-stel

Na deze ontgroening doorloopt Henk een lange carrière door het bedrijf. Hij komt te werken in het gereedschapsvoorraadmagazijn. Daar komen de Storkwerkers met een briefje van hun baas om gereedschap te lenen voor de afde-

---

In een jaar
52 miljoen
voor het bedrijf

---

ling. Op de Storkschoon is duidelijk geworden dat Henk het beste gedijt als technisch tekenaar. Dat blijkt ook uit de test van het Twents Instituut voor Bedrijfspsychologie. Zo gaat dat bij

Stork: elke leerling wordt grondig gescand op zijn kwaliteiten en dan pas geplaatst op de meest geschikte plek.

Het monobureau wordt de eerste afdeling voor Henk Asbroek. De werkplek zal zijn leven voorgoed veranderen, want hij ontmoet er de liefde van zijn leven: collega Marianne Wolters. Ze krijgen verking en gaan trouwen. Het zoveelste Stork-stel.

Kassa!

Henk maakt na enige tijd de overstap naar de tekenkamer van Stork Ketels. Eerst bestaan de werkzaamheden alleen uit tekenen, later hoort daar ook het maken van begrotingen bij. Henk groeit door naar de verkoop van ketels. Dat gebeurt kort nadat bij Slochteren een grote gasbel is ontdekt. Nederland is bezig met de overgang van olie- naar gasgestookte installaties. Energiecentrales en de industrie (strokarton-, suiker- melk- en aardappelmeelfabrieken) hebben nieu-

---

Engineers zijn
de maffia
vindt Henk

---

we ketels nodig. Stork heeft een goede naam en mag ze leveren. Of beter gezegd: Henk Asbroek. In z'n eentje is hij verantwoordelijk voor de helft van de totale omzet bij Stork Ketels. In de

toptijd haalt hij 52 miljoen gulden per jaar binnen voor het bedrijf.

Het succes wekt argwaan bij collega's. De verkoper kan het allemaal prima uitleggen. Hoe het zit? De klanten eisen een tijdige levering van de installatie. Gebeurt dat te laat, dan moet Stork als leverancier een boete betalen. Henk is zo handig om contractueel ook het omgekeerde vast te leggen. Elke dag dat de ketel eerder wordt geleverd, betaalt de klant een premie aan Stork. Vervolgens trekt Henk het project een maand naar voren in de interne planning van de Ketelmakerij, zodat de levering inderdaad weken eerder plaatsvindt. Kassa voor Stork!

Overtrokken organisatie

Na deze hoogtijdagen breekt vanaf eind jaren zestig een mindere periode aan. Het lukt Stork niet meer om concurrerend te blijven. Een van de oorzaken is dat er relatief veel tijd wordt besteed aan het tekenwerk. De engineers zijn de maffia van Stork, vindt Henk. Klanten stappen over op goedkopere producenten zoals de NEM en De Schelde.

Ook de veranderende organisatie maakt de situatie er niet beter op. Toen Stork nog een familiebedrijf was, werd het bestuurd door drie directeuren: Charles, Frans en Willem Stork. Na het vertrek van de laatste Stork zijn afdelingen verzelfstandigd en heeft elke bedrijf een driekoppige directie gekregen. Een overtrokken organisatie, is het oordeel van Henk. Tel daarbij op dat markten grotere ketels kopen (waarvan ze er minder nodig hebben) en het is duidelijk dat Stork Ketels z'n beste tijd heeft gehad. Er moeten mensen uit. Henk maakt gebruik van de regeling voor vervroegde uittreding (de SUM) en zwaait af na 42 jaar.

Schaken met Stork

Het lijntje met Stork blijft bestaan dankzij de bedrijfsschaakclub, waarvan Henk ook na zijn pensionering voorzitter blijft. Op het hoogtepunt heeft de vereniging maar liefst 64 leden. De jonge Stork-schakers worden zelfs twee keer kampioen van Nederland. Henk is daarnaast voorzitter van het bedrijfsschaaktoernooi van Stork, ondergebracht in een aparte stichting. Het jaarlijkse toernooi vindt plaats in het Verenigingsgebouw, later in het gemeentehuis van Hengelo. Het is een populair evenement. Er doen 200 schakers van vijftig bedrijven uit de regio aan mee.

Stork sponsort de schaaksport, net als andere vormen van ontspanning voor de medewerkers op ondersteuning kunnen rekenen. De schakers mogen gratis gebruik maken van de grote bedrijfskantine. In de jaren tachtig stelt Stork zelfs een bedrag van 12.000 gulden beschikbaar voor de bouw van een nieuw clubgebouw boven de kantine. Als het concern daarna verder uiteen valt, is het afgelopen met de steun. De schakers moeten verder op eigen kracht en worden gedwongen tot een fusie met de Hengelose Schaakclub (HSC). Alleen in naam blijft het oude bedrijf verbonden met de nieuwe club: HSC Stork. ■

▲ Benno Haverkate bij de productie van spuitgietmachines (ca 1970).

Johan en Jan: van loopjongens tot Stork-kaarters

Ze beginnen op hun veertiende als loopjongen, maken carrière binnen het bedrijf en beleven de neergang van Stork. Na ruim veertig dienstjaren nemen Johan Oude Luttikhuis en Jan Nijenhuis afscheid. De band met Stork blijft, mede dankzij de kaartclub.

Johan is de oudste uit het gezin met twaalf kinderen. Een toekomst op de boerderij in Tubbergen is lastig; daarvoor is de boerenbedoening van Oude Luttikhuis te bescheiden. De ambachtsschool in Almelo, waar hij wordt klaargestoomd voor een baan als smid/bankwerker, bevalt hem niet. Stork lijkt hem wél wat. Daar kan je een vak leren, heeft hij gehoord. Samen fietsen vader en zoon in 1949 naar Hengelo voor een kennismakingsgesprek bij de machinefabriek. De portier stuurt hen naar de afdeling Belangen Personeel, naar Maupi Staudt. Johan komt na dat gesprek door de ballotage. Hij mag aan de Wilhelminaschool van Stork beginnen, een combinatie van leren en werken.

Eerst is Johan loopjongen. Hij moet allerlei klusjes doen voor 21 cent per uur. Een van de taken is het bezorgen van de technische tekeningen van bijvoorbeeld turbines of dieselmotoren. Die worden eerst door de secretaresse uit de kluis gehaald en moeten vervolgens worden afgeleverd bij de constructeur of de monteur elders in het bedrijf.

Suriname

Na deze ontgroening kan de opleiding beginnen. De school is eigenlijk een volgende kennismaking met Stork. De leerlingen doorlopen alle afdelingen en krijgen daarnaast lessen. Na verloop van tijd wordt duidelijk welk vak hen het beste ligt. Ook Johan komt in aanraking met alle denkbare werkzaamheden die bij een machinefabriek horen, zoals lassen, frezen, draaien, boren en slijpen. Hij

werkt bij de afdeling Suriname, om het klein-mechanisch draaien onder de knie te krijgen, maar staat ook een tijdje in de gieterij. Dat laatste, het maken van gietsels in het zand, vindt hij verschrikkelijk. Het is er warm en het stinkt er. Niks voor Johan. Hij kiest voor de draaierij. Daar kan hij iets concreets produceren.

In de jaren vijftig doen de eerste gastarbeiders hun intrede. Ze komen met een speciale bus uit de Drentse veenkoloniën om bij Stork het vuile werk op te knappen, zoals het vegen van de krullen. Johan reist vaak met een van de bussen mee om in Hengelo te komen. Al snel maken ook de Spanjaarden en Italianen hun opwachting in de fabriek. Later komen de Turkse gastarbeiders.

Een huis via Stork

Als Johan enkele jaren bij Stork heeft gewerkt, wordt het dagelijkse reizen vanuit Tubbergen hem te veel. In Hengelo is het lastig om aan een woning te komen. Hij hoort dat Stork in de nieuwe wijk Weidedorp 20 huizen laat bouwen en vraagt bij personeelszaken of hij daarvoor in aanmerking komt. Het antwoord is teleurstellend. Anderen gaan voor. Maar de chef van de draaierij is bang dat hij een goede werknemer verliest en Johan krijgt alsnog een woning toegewezen.

Stork blijkt een sociaal werkgever, die zich ook buiten werktijden bekommert om z'n personeel. Het in 1888 geopende badhuis, dat tussen de fabrieken staat, is gratis te bezoeken door de werknemers en hun gezinnen. De Storkschool-leerlingen moeten zelfs twee keer per week verplicht douchen. Voor de natte gymlessen gaan ze (weer of geen weer) naar het Tuindorpbad in de gelijknamige door Stork gebouwde wijk. Voetballen doen de Storkianen bij Wilhelminaschool, muziek maken bij Armonia. Verder zijn er eigen verenigingen voor jeu-de-boulers, kaart-ers, bridgers, schakers, postzegelverzamelaars en bingoliefhebbers.

Johan, die in Tubbergen al de nodige toneelervaring heeft opgedaan, meldt zich aan bij Stork'n Nus. Het revuegezelschap treedt jaarlijks op in het Verenigingsgebouw. Johan kruipt voor de voorstellingen in de huid van hoofdrolspeler Jans, de boer waar het stuk om draait. Maupi Staudt van personeelszaken, bekend (en berucht) als ziekencontroleur bij Stork, ontwerpt de decors.

Neeltje Jans

In de jaren zeventig krijgt Johan te maken met de grote reorganisatie. Het Stork-concern wordt opgesplitst in verschillende werkmaatschappijen, die zelfstandig verder gaan. Johan komt terecht bij Stork Services, een bedrijf met 200 werknemers. Hij is betrokken bij grote prestigieuze projecten zoals de stormvloedkering Neeltje Jans in Zeeland. De grote assen voor de waterkering worden in Hengelo bewerkt. Johan is werkvoorbereider. Het betekent dat hij het gehele proces moet plannen en begroten.

Het gaat in die periode al niet goed met Stork. 1993 is een zwaar jaar. Het bedrijf moet afscheid nemen van een groot aantal werknemers. Johan is dan 58 jaar en maakt gebruik van de Sociale Uitkering Metaal en Techniek (SUM). Het is een prima regeling waardoor hij amper iets hoeft in te leveren tot aan zijn pensioen. Dat maakt het vertrek na 40 dienstjaren iets draaglijker. Johan is daarna actief voor de 40 leden tellende kruisjasvereniging van Stork. Zo blijft de band met het bedrijf en zijn oud-collega's nog jarenlang bestaan.

Twee keer per week
verplicht naar
het Stork-badhuis

Tekenles om 7 uur

Jan Nijenhuis begint op z'n veertiende aan de Storkschool. Het zijn lange dagen. 's Ochtends om 7 uur beginnen de tekenlessen al op de zolder van de Wilhelminaschool. daarna moet er worden gewerkt op de werkplaats en de dag wordt weer afgesloten in de schoolbanken.

De 14-jarige Hengeloër weet in ieder geval waar hij niet wil komen te werken: op de schoepenafdeling. Die wordt door de leerlingen gezien als de meest vervelende plek, als een strafexpeditie. Wie zich niet netjes gedraagt, moet hier corveedienst draaien. Het strafwerk bestaat uit 'poetsen', het met vijlen afbramen van soms wel 1.000 kleine schoepen. Jan kiest dus voor iets anders. Hij wil op z'n achttiende, na het afronden van de fabrieksschool, naar de Ketelmakerij. Een psychologische test door Raadgevend Bureau Berenschot, die elke leerling ondergaat, bevestigt zijn geschiktheid voor die werkplek.

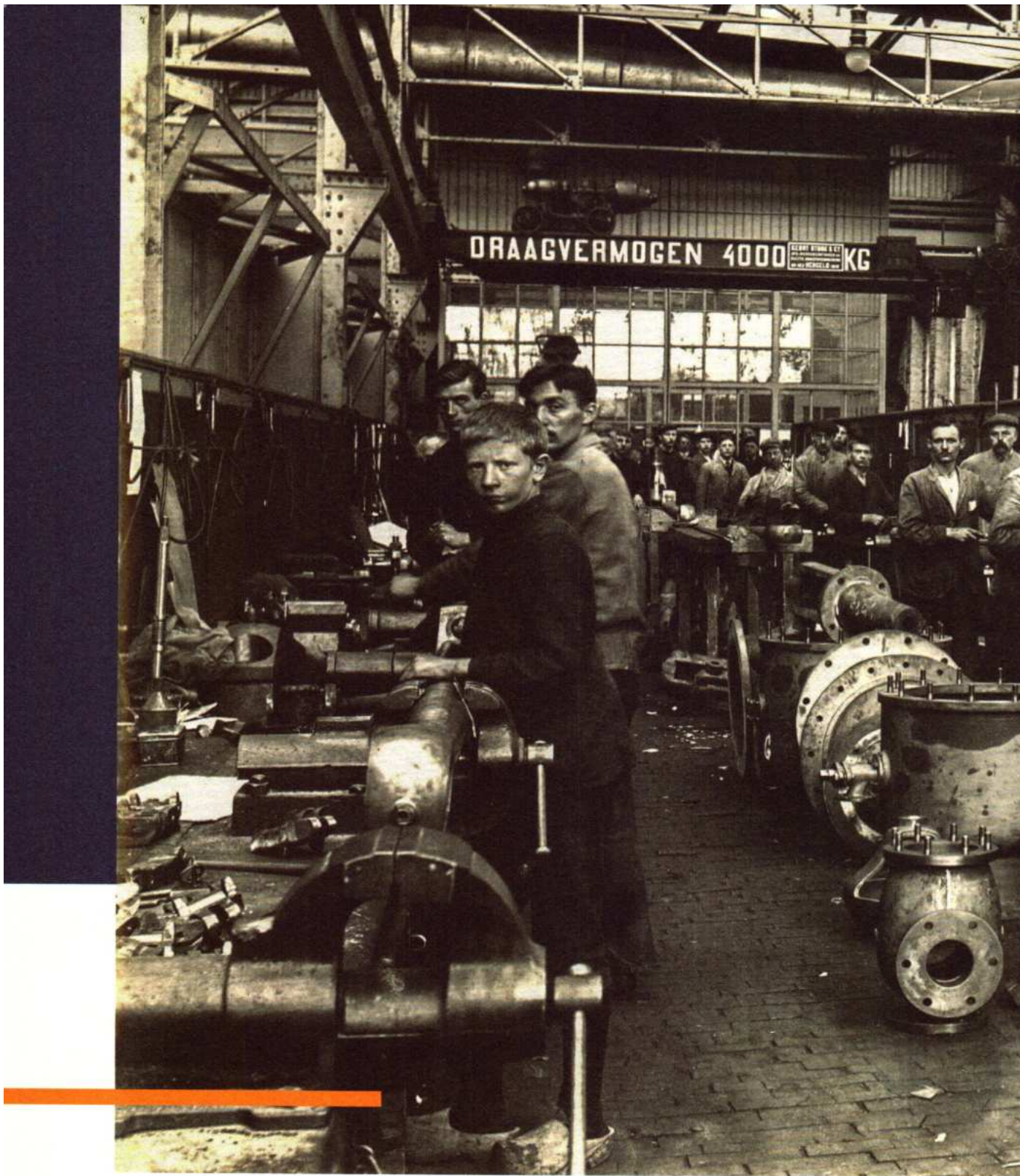
Ethiopië

Jan maakt in al die jaren bij de Ketelmakerij veel bijzondere projecten mee, zoals de energiecentrale van Borssele, Nijmegen en de IJsselmij. Ook worden ketels gemaakt voor de suikerrietfabrieken in Indonesië en Ethiopië. Dat laatste land is een aantrekkelijke werkplek voor Storkianen die wat extra centen kunnen gebruiken. Ze ontvangen een premie van 3.000 gulden voor een driejarig verblijf in het Afrikaanse land. In de wandelgangen hoort Jan dat de collega's de contacten met de plaatselijke bevolking niet schuwen. Het gerucht gaat al snel dat er enkele Ethiopische nakomelingen van Stork-werknemers rondlopen...

Werken op de
schoepenafdeling is
een strafexpeditie

Jan wordt voorzitter van de personeelsvereniging en lid van de EHBO bij Stork. Daarnaast is hij actief in de bridgevereniging van het bedrijf. De bridgers

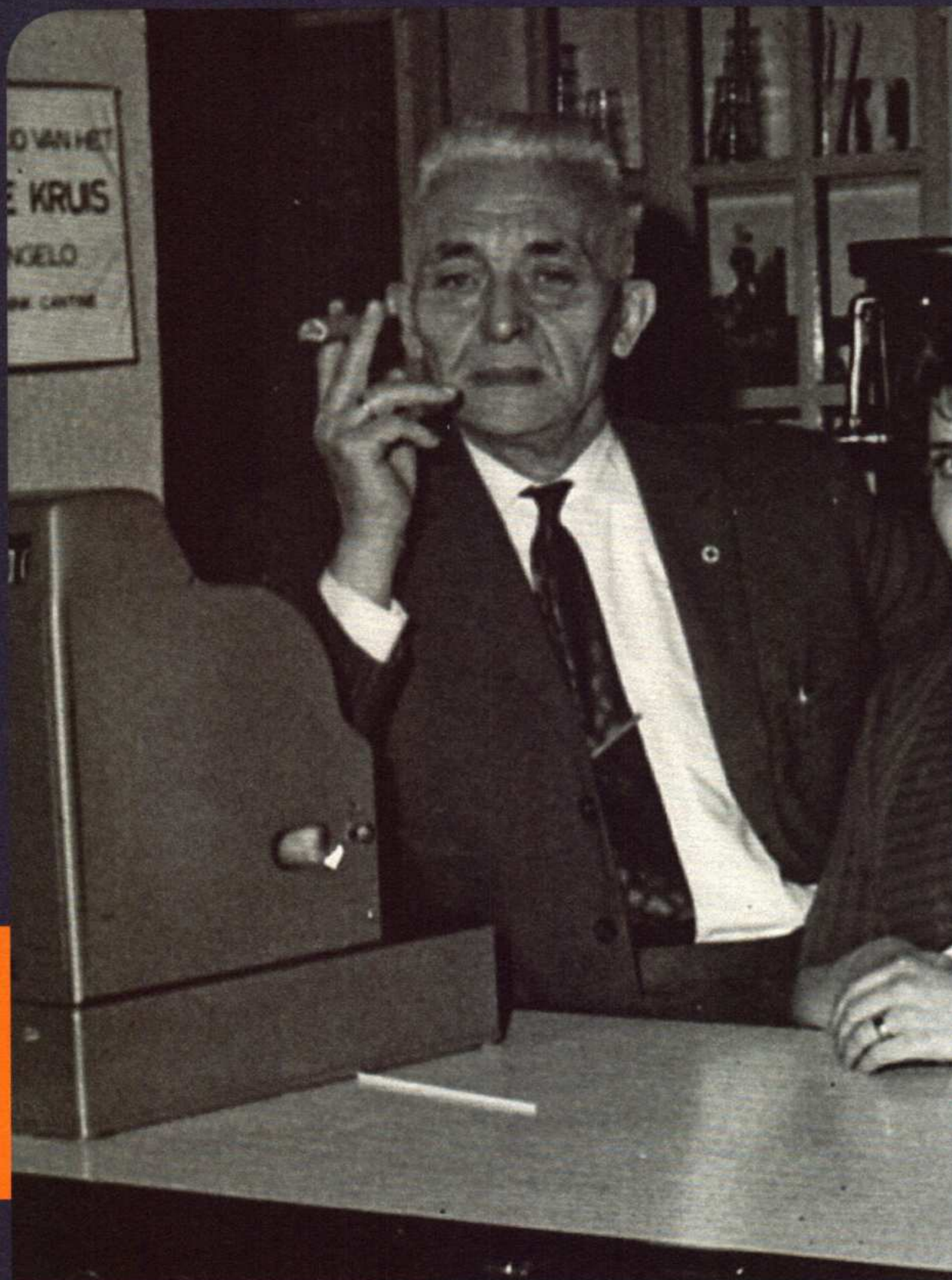
mogen, net als de leden van de andere Stork-clubs, gratis gebruik maken van de kantine. Na de grote reorganisatie van 1975 is dat afgelopen. Elke vereniging moet betalen voor de huur van de accommodatie.

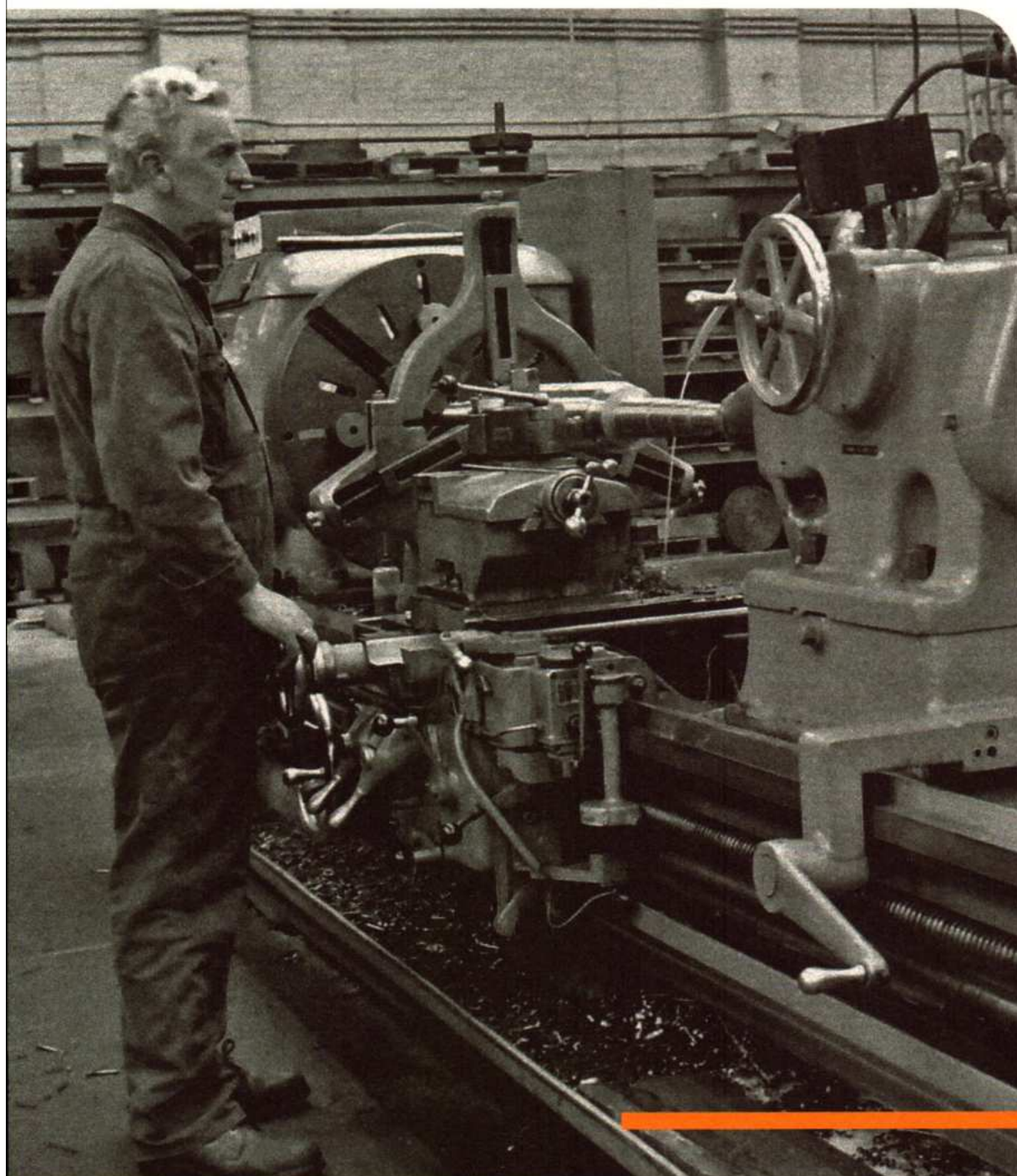

Ook Stork Ketels, zoals de verzelfstandige Ketelmakerij is gaan heten, komt in financieel zwaar weer terecht. Jan wacht de neergang niet verder af. Hij maakt op z'n 57e gebruik van de vervroegde uittredingsregeling. Hij heeft dan 43 jaar bij het bedrijf gewerkt en kijkt terug op een mooie periode. ■

▲ Jan Meijer aan de draaibank op de afdeling Engeland (circa 1975).

▲ Kantinebaas Bernard ter Stege met 'zijn' dames.

Telefoniste Ans is het visitekaartje

Stork telt in de zestiger jaren maar liefst tien vaste telefonistes. Ans Bevers is een van hen. Ze werkt in een hermetisch afgesloten ruimte en krijgt wekelijks een half uurtje les in goed articuleren.

Telefoneren is in die dagen een tijdrovend en arbeidsintensief karwei. Wil je als Stork-medewerker van de afdeling verkoop bijvoorbeeld iemand van Werkspoor Amsterdam spreken, dan draai je eerst een 9. Je krijgt een van de telefonistes aan de lijn. Die schakelt op haar beurt een collega in om verbinding te maken met Amsterdam. Daar moeten ze op zoek naar de persoon die de Stork-verkoper nodig heeft. Als dat eindelijk is gelukt, bestaat de kans dat de aanvrager van het telefoongesprek van z'n werkplek is. Die moet via de omroep-installatie opgespoord worden.

Half uur zoeken

Al met al kan het zomaar een half uur duren voordat de telefonische verbinding tot stand is gebracht. Het is zeker geen uitzondering voor Ans Bevers, die in 1964 als Stork-telefoniste begint. Ze krijgt vanuit het bedrijf dagelijks een flinke stapel aanvragen binnen voor telefonisch contact met de buitenwereld. Alles wordt behandeld op volgorde van binnenkomst. Daarnaast moet Ans samen met haar collega's de binnenkomende telefoontjes opvangen. Zorg dat je de andere kant keurig te woord staat en leidt mensen zo snel mogelijk naar de juiste plek, is de boodschap die de dames meekrijgen. Zij zijn immers het visitekaartje. Zij moeten de naam Stork hooghouden.

De telefonistes moeten goed verstaanbaar ABN spreken. Géén lettergrepen inslikken, goed articuleren. Dat wordt hen verteld tijdens de wekelijkse training. Ze moeten dan een half uur lang onder begeleiding een tekst voorlezen.

Elke week leren
de telefonistes:
geen lettergrepen
inslikken en
goed articuleren

▲ *Calculeuze Mien Becude-Mulder (rechts) in 1930, de andere persoon is onbekend.*

Stropdassen en overalls

De werkplek van de telefonistes is een afgesloten ruimte op de eerste verdieping, die alleen van binnen met een sleutel geopend kan worden. Zo worden de telefonistes niet afgeleid. Regelmatig wil iemand naar binnen om een privételefoongesprek af te rekenen. Het beleid bij Stork is dat werknemers in uitzonderlijke gevallen mogen bellen en dat ze de kosten daarvan elke maand aan de hand van een bonnetje contant afrekenen.

Ans ziet tot haar grote verbazing dat er duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de beambten (de stropdassen) en de niet-beambten (de overalls). De eerste groep mag worden binnengelaten via de deur om de telefoonkosten te betalen. Voor de collega's van de werkplaats geldt dat niet. Zij moeten via het luikje in de muur hun schuld vereffenen. Zo gaat dat in de jaren zestig.

Toch nog een gebakje

Het honderdjarig bestaan van Stork in 1968 zal Ans niet snel vergeten. Zij heeft ochtenddienst, terwijl de meeste collega's in het naastgelegen Verenigingsgebouw de eerste festiviteiten bijwonen. In de loop van de ochtend ziet ze vanuit

haar werkruimte een grote stroom Storkianen naar buiten komen. Ze hebben hun cadeau in de hand. Niemand wist vooraf wat het zou zijn. Er was vooraf veel over gespeculeerd. Velen hoopten op een leuk geldbedrag.

Ans ziet dat de collega's een jubileumgeschenk hebben gekregen en dat ze er niet blij mee zijn. Massaal gooien ze het aandenken stuk tegen de pilaren van de Europatunnel. Pas later hoort ze dat het porseleinen kandelaars zijn die in duigen op straat liggen.

Ans zelf krijgt die ochtend een extraatje uit onverwachte hoek. Een van de binnenkomende telefoontjes is van Van Gent en Loos. De man krijgt te horen dat bijna niemand bij Stork bereikbaar is vanwege het feest dat gaande is. U zult vast gebak hebben gehad, antwoordt de beller. Nee, dat blijkt niet het geval. Waarop de man even later persoonlijk een stukje taart komt langsbrengen. Zo kan Ans toch nog in de feestvreugde delen, zegt hij.

De porseleinen
kandelaars liggen
in duigen op straat

'U bent geslaagd!'

Ans vervolgt in 1972 haar loopbaan bij Stork als administratief medewerker. Ze ondersteunt personeelszaken en maakt de bange jaren van de reorganisaties van nabij mee. Bij elke sanering staat de boel op scherp. Er moeten mensen weg, maar hoeveel en wie? Wie komt straks op welke plek? Haar leidinggevende is volop bezig met die lastige puzzel. Op een dag verlaat hij zijn kamer en vraagt Ans absoluut niemand binnen te laten. Daar liggen immers geheime stukken over de aanstaande reorganisatie. Dan verschijnt de directeur. Hij wil rechtstreeks richting het bureau van de personeelschef, lopen maar wordt resoluut tegengehouden door Ans. Hij krijgt geen toegang. Zelfs hij niet. Strikte orders, laat Ans hem weten. De directeur druipt af.

Niet veel later wordt duidelijk dat het allemaal een vooropgezet plan is geweest. Ans is getest op haar betrouwbaarheid. „U bent geslaagd”, zegt de directeur glimlachend. Ans houdt er een dubbel gevoel aan over. Ze vindt het nogal confronterend. Kennelijk had niet iedereen het volste vertrouwen in haar gehad. ■

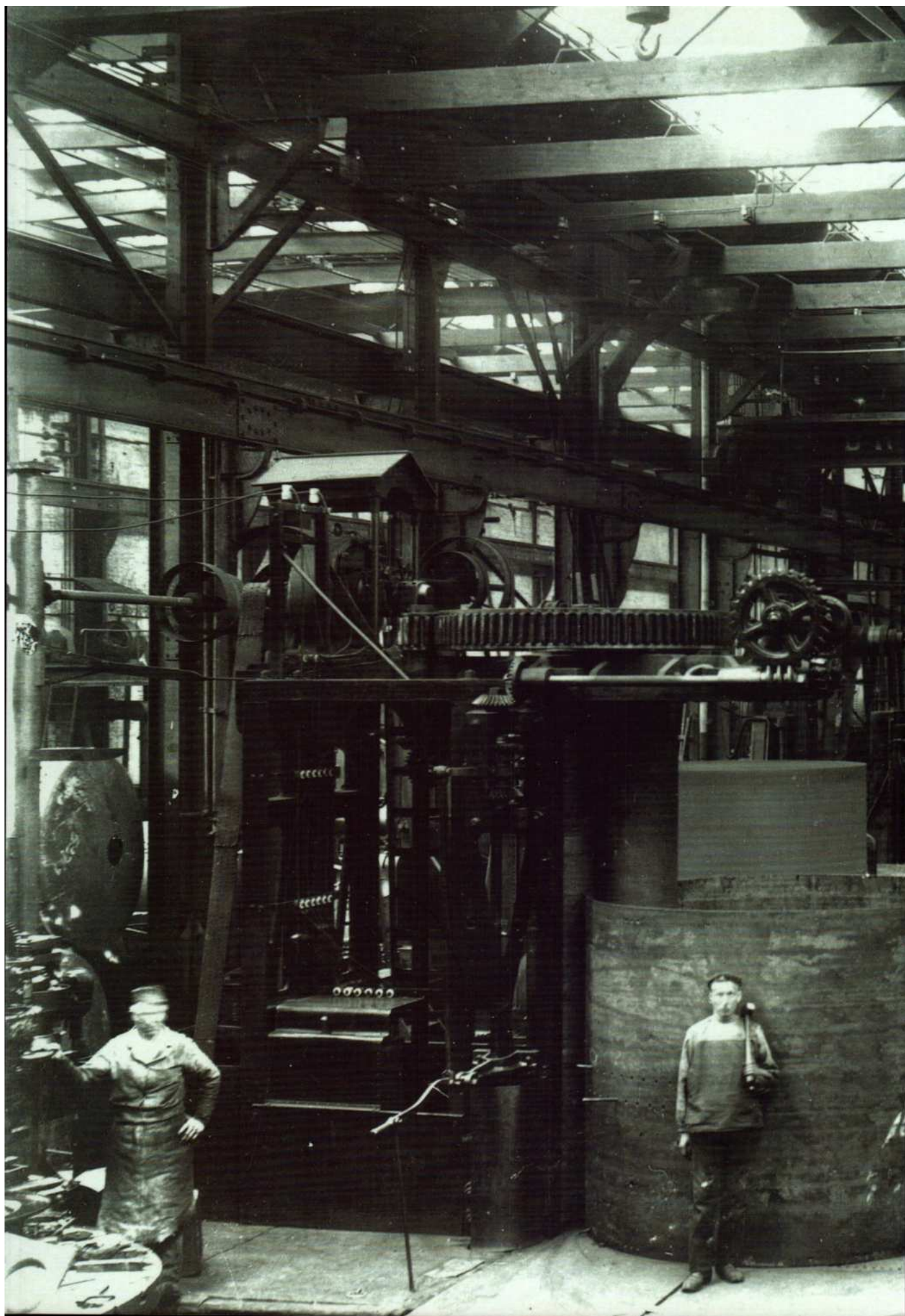

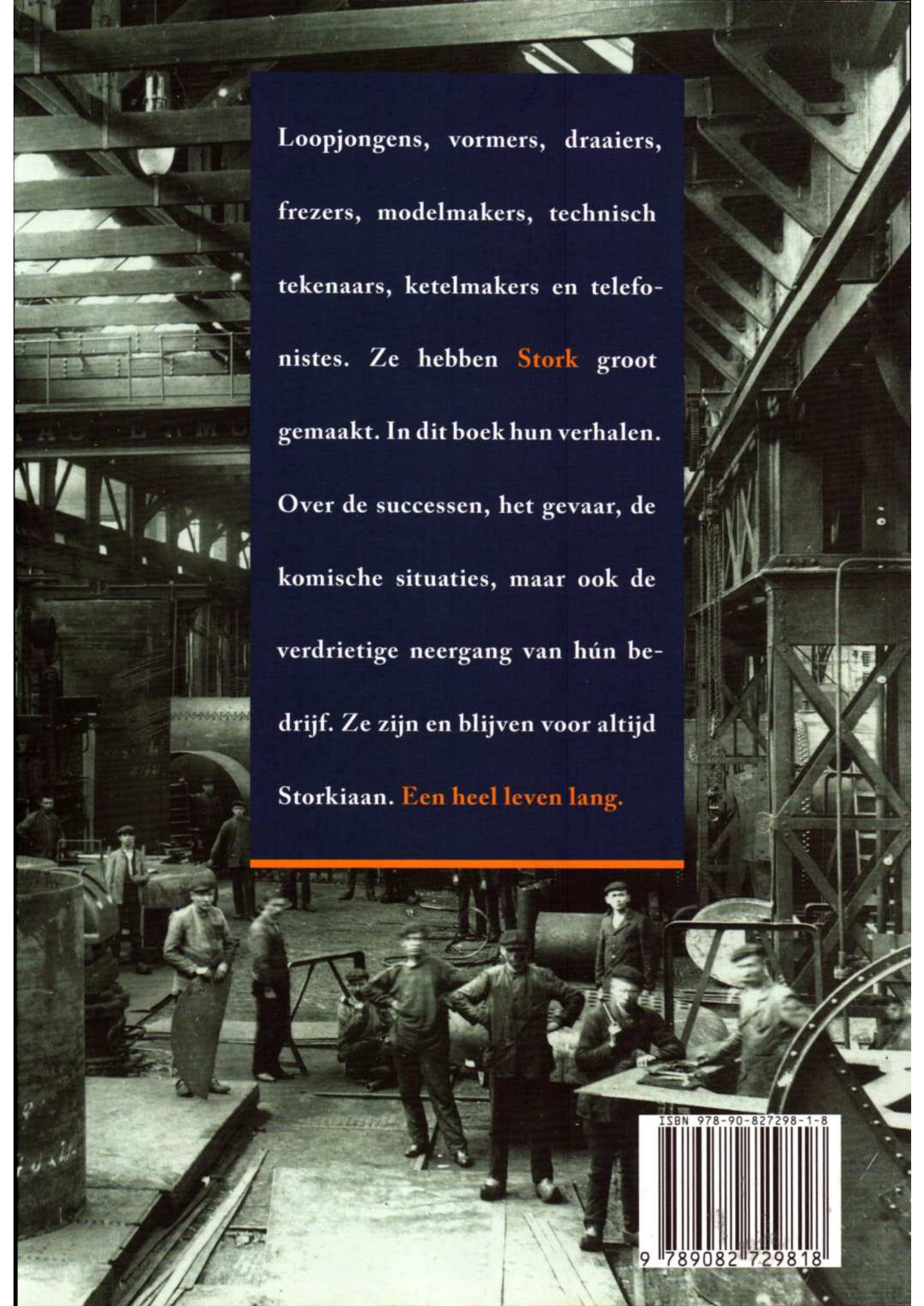
Op een dag ontploft een elektro-oven met vier ton gloeiend heet ijzer. De oorzaak: water dat in de oven lekt. De zware deksel met een doorsnee van anderhalve meter raakt verwrongen. Een enorme stofwolk daalt na die klap neer. Schreeuwende arbeiders met brandwonden lopen in paniek door elkaar heen.

Loopjongens, vormers, draaiers,
frezers, modelmakers, technisch
tekenaars, ketelmakers en telefo-
nisten. Ze hebben **Stork** groot
gemaakt. In dit boek hun verhalen.

Over de successen, het gevaar, de
komische situaties, maar ook de
verdrietige neergang van hún be-
drijf. Ze zijn en blijven voor altijd
Storkiaan. **Een heel leven lang.**

ISBN 978-90-827298-1-8

9 789082 729818

